T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

"İMAM-HATİP ORTAOKULLARINDA ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİNDE ÖĞRENCİ TUTUMLARI" (SİVAS ZEKİ HAYRAN İMAM-HATİP ORTAOKULU ÖRNEĞİ)

Hazırlayan

Muhammet ARSLANTAŞ

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYAS

TOKAT – 2019

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

"İMAM-HATİP ORTAOKULLARINDA ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİNDE ÖĞRENCİ TUTUMLARI"

(SİVAS ZEKİ HAYRAN İMAM-HATİP ORTAOKULU ÖRNEĞİ)

Hazırlayan

Muhammet ARSLANTAŞ

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYAS

TOKAT – 2019

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYAS danışmanlığında hazırlamış olduğum "İmam-Hatip Ortaokullarında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi" (Sivas Zeki Hayran İmam-Hatip Ortaokulu Örneği) adlı Yüksek Lisans tezimin, bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımı kabul edeceğimi beyan ederim.

27/07/2019

Muhammet ARSLANTAŞ

İMAM-HATİP ORTAOKULLARINDA ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİNDE ÖĞRENCİ TUTUMLARI
(SİVAS ZEKİ HAYRAN İMAM-HATİP ORTAOKULU ÖRNEĞİ)

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 01 / 11 / 2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)	İmzası
Başkan : Doç. Dr. Macid YILMAZ	.....
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Kubatali TOPCHUBAEV	.....
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYAS	.....
Üye :	.....
Üye :	.....

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 14/10/2019 tarih ve 66 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof.Dr.İlhan EROĞLU
Enstitü Müdürü

Enstitü Müdürü: .....

Mühür
İmza

ÖNSÖZ

İslam dininin ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, indirilmesinden bu yana onu ezberlemek ve onunla amel etmek ibadet sayılmaktadır. Bundan dolayıdır ki kutsal kitaba verilen önem büyüktür. İlk başta Kur'an'ın yazıya geçirilemeyişi ile insanlar onu hıfz etmiş ve muhafaza etmişlerdir. Daha sonra ise yazıya geçirilmesine rağmen ezber geleneği bozulmamış, çeşitli zamanlarda, çeşitli mekanlarda çeşitli uygulamalar ile karşımıza çıkmıştır. Yer, zaman, mekan değişmiş, fakat amaç her zaman aynı kalmıştır.

Son yıllarda ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde bulunan Kur'an Kurslarında devam ettirilen bu gelenek, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ve ortaokul öğrencilerine hitap edecek şekilde dizayn edilen bir proje ile hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile projenin bir örneği olan okulda araştırma yapılarak öğrencilerin hafızlığa başlamasında etkili olan çeşitli etmenler ve bu projede yer alan öğrenci tutumları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmayı bana teklif eden ve başlangıcından sonucun gerçekleşmesine kadar sürekli desteğini gördüğüm danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYAS'a, desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Kubatali TOPCHUBAEV'e, bu güne kadar bana hiç bir zaman desteğini esirgemeyen aileme, araştırma sırasında yardımlarını gördüğüm yönetici, öğretici ve öğrenci arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Muhammet ARSLANTAŞ
Tokat, 2019

"İMAM-HATİP ORTAOKULLARINDA ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİNDE ÖĞRENCİ TUTUMLARI" (SİVAS ZEKİ HAYRAN İMAM-HATİP ORTAOKULU ÖRNEĞİ)

ÖZET

Bu çalışma Milli Eğitim Bakanlığı'nın projesi olan "İmam-Hatip Ortaokullarında Örgün Eğitim İle Birlikte Hafızlık Projesi" kapsamında, projeye katılan öğrencilerin hafızlık süreci ve sonrası ile ilgili düşüncelerini ele almaktadır.

Araştırma Sivas Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulu'nda 320 öğrenciye uygulanan anket ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden anket uygulaması yapılmıştır. Daha sonra nitel araştırma yapılarak konu desteklenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin hafızlık süresince başarılarında etkili olan etmenler, öğrencilerin düşünceleri ve sonrasındaki hedefleri belirlenmiştir. Değişkenlerden elde edilen bulgular tablolaştırılmış, analizleri yapılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular çerçevesinde; öğrencilerin hafızlık aşamasında ailelerin istekleri ve kendi istekleri ile bu okula geldikleri, velilerin tutumlarının eğitim süresince önem arz ettiği, hocaların yumuşak, içten davrandıkları, öğrencilerin bu okulu bitirdikten sonra İmam-Hatip Liselerine devam edecekleri fakat dini alanlarda değil de başka alanlarda görev yapmak istedikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Örgün Eğitim, İmam Hatip Ortaokulu, Hafızlık Projesi, Öğrenci Tutumları

"STUDENT ATTITUDES IN HAFIZSHIP PROJECT WITH FORMAL EDUCATION IN IMAM-HATIP SECONDARY SCHOOLS" (SAMPLE: SİVAS ZEKİ HAYRAN IMAM-HATIP SECONDARY SCHOOL)

ABSTRACT

Ih this study, within the scope of Hafizship Project with Formal Education in Imam-Hatip Secondary Schools supported by Ministry of National Education, the thoughts of students who participated in the project about memory process and aftermath are discussed.

The research was carried out with a questionnaire applied to 320 students in Sivas Zeki Hayran İmam Hatip Secondary School. Ih the research, a questionnaire -one of the quantitative research methods-was applied. Afterwards, the subject was tried to be supported by qualitative research. The factors influencing the success of the students during the hafizship, tehir thoughts and tehir subsequent goals were determined. Findings obtained from the variables were shown as a table and analyzed.

According to the findings obtained as a result of the research; that the students came to this school with the wishes of the families and tehir own wishes. It was also found out that the attitudes of the parents were important in the hafizship stage of the students during the education and that the teachers behaved softly and sincerely. It is seen that the students will continue to Imam-Hatip High Schools after graduating from this school but they want to work in other fields rather than religious fields.

Keywords: Religious Education, Formal Education, Imam Hatip Secondary School, Hafızlık Project, Student Attitudes

İÇİNDEKİLER

Bilimsel etik sayfası i

Önsöz ii

Özet iv

Abstract v

İçindekiler vi

Tablolar listesi viii

Kısaltmalar x

Giriş 1

BÖLÜM 1:GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE HAFIZLIK EĞİTİMİ VE AŞAMALARI . 10

1.1. Hafızlığın Tanımı ve Önemi 10

1.2.Hafızlığın Ortaya Çıkış Sebepleri ve İslam'ın İlk Yıllarında Hafızlık Eğitimi 11

1.3.Hz. Muhammed'in Vefatından Sonra Hafızlık Eğitimi 14

1.4.Sahabeden Sonra Hafızlık Eğitimi 15

1.5.Osmanlı Döneminde Hafızlık Eğitimi 16

1.6.Cumhuriyet Döneminde Hafızlık Eğitimi 18

1.7.Günümüzde Hafızlık Eğitimi 21

1.7.1.Hafızlık Yapacakların Seçimi 21

BÖLÜM 2:SİVAS İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ İHO ÖĞRENCİLERİ HAFIZ YETİŞTİRME VE DERS BAŞARISINI DESTEKLEME PROGRAMI 24

2.1.Planlama ve Koordinasyon Aşaması 24

2.2.Projenin Uygulanacağı Yer 25

2.3.Projenin Amaçları 25

2.4.Yetiştirilmek İstenen İnsan Profili 25

2.5.Hafızlığın Önemi 26

2.6.Hafızlık Eğitiminde Ortaokulların Önemi 26

2.7.Hafızlık Eğitiminde Sosyal Etkinliklerin Yeri 26

2.8.Hafızlık Eğitiminde Akademik Başarı 26

2.9.Hafızlık Eğitiminde Yabancı Dilin Önemi 27

2.10.Hafızlık Eğitiminin Tamamlanması Hedefi 27

2.11.Öğrenci Seçimi 27

2.12.Öğretici Görevlendirme 27

2.13.Hafızlık Faaliyetleri 28

2.14.Akademik Başarıyı Destekleyen Etkinlikler 29

2.15.Sosyal Etkinlikler 29

BÖLÜM 3: BULGULAR 30

3.1.Öğrencilerin Kişisel Bilgilerine Yönelik Bulgular 30

3.2.Öğrencilerin Hafızlık Eğitimine Yönelik Düşünceleriyle İlgili Bulgular 36

3.3.Değişkenler Arası Anlamlı Farklılık Bulunan Veriler 48

SONUÇ VE ÖNERİLER 54

KAYNAKÇA 56

EKLER 58

ÖZGEÇMİŞ 65

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1:Öğrencinin cinsiyeti 30
Tablo 3.2:Öğrencinin yaşı 30
Tablo 3.3:Öğrencinin babasının eğitim durumu 31
Tablo 3.4:Öğrencinin annesinin eğitim durumu 32
Tablo 3.5:Öğrencinin babasının mesleği 32
Tablo 3.6:Öğrencinin annesinin mesleği 33
Tablo 3.7:Öğrencinin babasının dini eğitim durumu 33
Tablo 3.8:Öğrencinin annesinin dini eğitim durumu 34
Tablo 3.9:Öğrencinin ailesinin gelir durumu 34
Tablo 3.10:Öğrencinin kaldığı yer 35
Tablo 3.11:Öğrenciyi hafızlık yapmaya sevk eden sebepler 36
Tablo 3.12:Öğrencilerin hafızlık eğitiminde geçirdikleri süre 37
Tablo 3.13:Öğrencilerin günlük kaç sayfa ham ezber yaptıkları 38
Tablo 3.14:Öğrencilerin okul ile birlikte hafızlık yapıyor olmasından memnun olup olmadıkları 38
Tablo 3.15:Öğrencilerin hafızlığa başlamadan önceki duruma dönseler tekrar hafızlık eğitimine başlama istekleri 39
Tablo 3.16:Öğrencilerin hafızlık yapmaktaki amaçları 40
Tablo 3.17:Öğrencilere hafızlık yapıyor olmalarından dolayı toplumun bakış açısı 41
Tablo 3.18:Öğrencilerin hafızlık eğitimini tamamladıktan sonra hangi okullara gidecekleri 42
Tablo 3.19:Öğrencilerin hafızlık eğitimini tamamladıktan sonra hangi mesleği yapacakları 42
Tablo 3.20:Öğrencilerin hafızlık eğitimini yaparken başka nelerle meşgul oldukları ... 43
Tablo 3.21:Öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışları 44
Tablo 3.22:Öğretmenlerin eğitim anlayışları 45
Tablo 3.23:Öğrencilerin hafızlığı bırakıp bırakmama düşünceleri 45
Tablo 3.24:Öğrencilerin hafızlık eğitimini tamamlama gerekliliği fikri 46
Tablo 3.25:Cinsiyet ile hafızlık bittikten sonra hangi mesleği istemelerine yönelik bulgular 48

Tablo 3.26:Cinsiyet ile hafızlık bittikten sonra hangi okula devam edileceğine yönelik bulgular……...49
Tablo 3.27:Cinsiyet ile öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışlarına yönelik bulgular50
Tablo 3.28:Baba din eğitim ile hafızlığa başlayalı kaç ay olduğuna yönelik bulgular….51
Tablo 3.29:Aile gelir durumu ile öğretmenlerin öğrencilere davranışlarına yönelik bulgular ……52

KISALTMALAR

a.g.e	:Adı Geçen Eser
a.g.m	:Adı Geçen Makale
akt.	:Aktaran
bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
DEM	:Değerler Eğitimi Merkezi
Ed.	:Editör
DİA	:Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	:Diyanet İşleri Başkanlığı
DÖGM	:Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
Hz.	:Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	:Sayfa

GİRİŞ

Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderildiği Arap toplumuna bakıldığı zaman, şiir ve hitabetin geliştiği görülmektedir. Şiire verilen değer sebebiyle Ukaz panayırlarında şiir yarışmaları yapıldığı ve seçilen şiirlerin Kâbe duvarlarına asıldığı, şairlerin toplum üzerinde önemli bir yere sahip oldukları ve bununla birlikte hitabete verilen önemden dolayı hatiplere de toplumun değer verdiği bilinmektedir. Yazı malzemesi olarak deri, hurma dalları, çanak çömlek kırıkları, deve kemikleri, yumuşak beyaz taşlar kullanılmaktadır. Cahiliye dönemi Arap kültürünün hafızalarda muhafaza edilerek, nesilden nesle aktarılıyor olması, bizi sözlü rivayet kültürünün de etkin olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.[1]

Hz. Peygambere vahyolunan Kur'an ayetleri Araplarca bilinen yazı malzemeleri kullanılarak yazılmıştır. Hz. Muhammed'in *"Benden Kur'an'ın dışında bir şey yazmayın."*[2] hadisinden de anlaşılan vahiylerin yazıldığıdır. Ancak her ihtimale karşı gelen ayetler hıfzedilmiştir. Vahiy katiplerinin yazma işi bittiği zaman, Hz. Peygamber'in, katiplerin yazdıklarını yüksek sesle okumalarını istemesi, hatalar varsa düzeltmesi ve vahiy katipleri tarafından kaydedilen ayetleri ashabına okuması ve okutturması ayetlerin ezberlendiğinin göstergesidir.[3] Hz. Ebubekir zamanında yapılan Yemame savaşında da birçok kurrâ sahabenin şehit edilmiş olması[4] ordu içerisinde hafızların bulunduğunu göstermektedir.

Yine Medine'ye hicretten sonra Mescid-i Nebevî ile birleşik olarak yapılan ve ismine "Suffe" denilen yerde yetmiş kişiye "Kurrâ" adının verilmesi[5] sahabeler arasında Kur'an-ı ezberleyenlerin bulunduğuna kaynaklık eder. "Kurra", manasını anlamasa bile Kur'an'ı ezberleyen ve kıraat vecihlerinden bir veya birkaçı hakkında bilgi sahibi olanlara denilmiştir.[6] Kur'an'ın ezberlenmesi gelen ayetleri muhafaza etmiştir.

İlk dönem Müslümanlarının Kur'an'ı okuma, anlama ve ezberleme gayretlerinin daha sonraki Müslümanlar tarafından takip edilmesi, her nesilde onu anlama ve öğrenme faaliyetlerinin devam etmesi, hafızlık geleneğinin daha Hz. Peygamber döneminde başladığını ve hiçbir dönemde kesintiye uğramadan devam ettiğini göstermektedir.

---

[1] İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 4.Baskı, Ankara: DİB Yayınları, 2005, s.43.44.
[2] Müslim, *ez-Zühd*, 16.
[3] Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü*, 16.Baskı, İstanbul: İFAV Yayınları, 2011, s.78.
[4] Demirci, *a.g.e*, s. 85.-86.
[5] Sarıçam, *a.g.e*, s.139.
[6] Nebi Bozkurt, "Hafız mad." , *DİA*, C. 15, İstanbul: 1997, s.74.

Kur'an okumanın (kıraat) namazda farz olması[7], farz olmakla birlikte delillerin kesin olmasından "ümmetin icmaı" ile sabit olması[8] ve *"Gerçekten Allah'ın kitabını okumaya devam edenler... asla tükenmez bir kazanç umabilirler."*[9] ayetinden de anlaşılacağı üzere hafızlığın önemini vurgulayabiliriz. Kur'an'ın tamamının ezberlenmesi farz kılınmamıştır. Ancak her Müslümanın yeterli miktarda ayet ezberlemesi namazın farzlarından olan kıraatin bir gereğidir.[10]

İslam dininin ana kaynağı Kur'an'ı Kerim, vahyolunduğu dönemden itibaren ezberlenmeye başlamıştır. Hafızlık olarak bilinen bu gelenek halen devam etmektedir. İlk bakışta gelen ayetlerin muhafaza edilmesine yönelik bir çalışma gibi gözükse de, sonraki dönemlerde bu faaliyetin devam etmesi daha çok bir ibadet ve Kur'an'ı öğrenme, anlama amacıyla yapılması, hafızlık geleneğinin asırlar boyunca canlı kalmasını sağlamıştır. Kur'an'ın öğrenilmesi ve anlaşılması esasında İslam'ın öğrenilmesi ve anlaşılmasıdır. Müslümanlar tarafından çok önemli bir gelenek olarak görülmektedir. Toplumumuzda Kur'an'ı ezberleyenlere gıpta ile bakılmakta ve saygı gösterilmektedir.

Zaman zaman farklı uygulamalar olmasının yanında hafızlık eğitim faaliyetleri çeşitli kurumlarda devam ettirilmiştir. Ülkemizde resmi olarak hafızlık eğitimini Diyanet İşleri Başkanlığı üstlenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da, 2014-2015 Eğitim Öğretim yılından itibaren Türkiye genelinde alt yapısı hazır olan bazı İmam-Hatip ortaokulları proje okul kapsamına alınmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), "İmam Hatip Ortaokullarında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi" ni uygulamaya koymuştur. Böylece hafızlık geleneğinin sürdürülmesi, Kur'an'ı bilen, anlayan nesiller yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Problem Durumu

Kur'an-ı Kerim'in indirilmeye başlaması süreci ile İslam dünyasında hafızlık eğitimine büyük oranda önem verilmiştir. Bazı alimlerin içtihatlarına göre Müslüman toplum üzerine farz-ı kifaye olarak kabul edilen hafızlık, İslam dünyasının ilk zamanlarından itibaren günümüze kadar devam eden bir eğitim faaliyeti olmuştur. Bu faaliyetler Osmanlı döneminde örgün eğitimin bir parçası olmakla birlikte, sırf hafızlık eğitimi verilen kurumlar açılmıştır. Cumhuriyet dönemine gelindiği zaman medreselerin

---

[7] Bozkurt, *a.g.e.*, s.57.
[8] Halil Altuntaş, *Namaz ve Kur'an*, 2.Baskı, Ankara: DİB Yayınları, 2013, s.40.
[9] Kur'an-ı Kerim, *Fatır Sûresi*, 29 Ayet.
[10] Bozkurt, *a.g.e*, s.75.

kapatılması ile hafızlık eğitimi örgün eğitimin bir parçası olmaktan çıkmış, yaygın eğitimin bir parçası haline gelmiştir. Bu durum da hafızlığa olan talebi olumsuz etkilemiştir. Son yıllarda da hafızlığa olan talebin düşmesi konusunda önlemler almak için Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte programladığı "İmam Hatip Okullarında Örgün Eğitim İle Birlikte Hafızlık Projesi'ni hayata geçirmişlerdir. Araştırmamızda, hafızlığın tarihsel gelişimi de incelenerek hafızlık eğitiminin tarihsel gelişim süreci betimlenmiştir. Araştırmamızın konusunu oluşturan örgün eğitim ile birlikte yürütülen hafızlık projesi kapsamındaki öğrencilerin görüşleri ele alınmıştır.

Problem Cümlesi

Örgün eğitim ile birlikte hafızlık eğitimi projesinde yer alan öğrencilerin hafızlık süreci ve sonrası ile ilgili görüşleri nelerdir?

Alt Problemler

1) Öğrencileri hafızlık yapmaya sevk eden sebepler nelerdir?
2) Öğrencilerin, okul ile birlikte hafızlık eğitiminden memnuniyetleri ne derecededir?
3) Öğrencilerin hafızlık yapma amaçları nelerdir?
4) Çevredeki insanların hafızlık eğitimi alan öğrencilere davranışı nasıldır?
5) Bu okuldan mezun olduktan sonra hangi ortaöğretim kurumuna devam edilmek istenmektedir?
6) Bu okuldan mezun olduktan sonra hangi meslekler yapılmak istenmektedir?
7) Hafızlık yaparken öğrenciler başka nelerle meşgul olmaktadırlar?
8) Öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışları ve eğitim tarzları nasıldır?
9) Hafızlık yapılırken bırakma isteği ne ölçüdedir?
10) Öğrencilerin hafızlık eğitimi ile ilgili düşünceleri nelerdir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ortaklaşa yürüttüğü "İmam Hatip Okullarında Örgün Eğitim İle Birlikte Hafızlık Projesi" kapsamında, Sivas'ta açılan Proje Hafızlık İmam Hatip Ortaokulu'nda hafızlık yapan öğrencilerin hafızlık eğitimi ile ilgili düşüncelerini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi ve Konu ile İlgili Çalışmalar

Hafızlık ve hafızlık eğitimi üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bunları şu

şekilde sıralayabiliriz;

- Cebeci'nin "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları"[11]

Bu araştırmada, Türkiye'de yürütülmekte olan hafızlık eğitimini bilimsel bir bakış açısı ile incelenerek değerlendirmesi yapılmıştır. Günümüzde hafızlık eğitiminin amacı, işlevi, Kur'an Kurslarındaki programın ve yöntemin uygun olup olmadığı, hafızlık eğitiminin problemleri ve çözüm yolları gibi konular üzerinde durulmuştur. Net amaçların belirlenmesi gerektiği, dini bir gelenekten ziyade hayata kazanç noktasında bilgi ve bilincin olması gerektiği bunun yanında Arapça' nın öğretilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

- Ünsal'ın yaptığı "Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)" [12]

Bu araştırmada, ilk olarak hafızlığın ortaya çıkışı ve bu güne kadar geçirdiği safhalar teorik bir çalışma ile ele alınmıştır. Daha sonra seçilen örnekleme uygulanan veri toplama aracı ile öğrencilerin; kişisel bilgilerine, hafızlıkla ilgili yaşantı ve düşüncelerine, öğreticilerin; kişisel ve mesleki durumları ile hafızlıkla ilgili uygulama ve düşüncelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bulgularla hafızlığın bu günkü durumu incelenmiş ve Hafızlık eğitiminin, Kur'an Kurslarının, öğretici ve öğrencilerin sorunları araştırılmıştır. Konu ile ilgili olarak tam manada bir çalışmanın olamaması, öğrencilerin seçilmeden kayıt edilmeleri, öğrencilerin meslek bağlamında hafızlıktan pek beklentilerinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Çimen'in yaptığı "Hafızlık Müessesesi ve Türkiye'deki İşlevselliği"[13]

Bu araştırmada, hafızlık müesseseleri, hafızlık çalışmaları ve hafızlığın sağlamlaştırılması konularında çalışma yapılmıştır. Hz. Peygamber zamanından günümüze kadar hafızlığa yönelik tutum ve değerlendirmelerin nasıl bir değişikliğe uğradığı konusu ele alınmıştır. Kur'an öğretimi ve hafızlık eğitiminin günümüze kadar çeşitli kurumlarda ve değişik isimlerde süre geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya konu olan hafızlık eğitimine tabi olan adayların ise anket yoluyla düşünce ve tutumları öğrenilmiştir. Ayrıca hafızlığa gelen öğrencilerde aile ve çevrenin etkisinin olduğu, yoğun olarak 11-13 yaşlarında öğrencilerin hafızlığa başladığı, hafızlığı tamamlayanların da geçen süre

---

[11]Suat Cebeci, (2006), Hafızlık Eğitimi Ve Sorunları, *Değerler Eğitimi Dergisi*, S. 11, Sakarya.

[12]Bilal Ünsal, (2006), *Günümüz Kur' an Kurslarında Hafizlık Eğitimi ve Problemleri*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

[13]Abdullah Emin Çimen, (2007) Hafızlık Müessesesi Ülkemizdeki Hafızlık Çalışmalarıyla İlgili Bazı Değerlendirmeler Ve Hafızlığın Sağlamlaştırılmasında Bir Metot Denemesi, *Din Eğitimi Araştırmalar Dergisi*, İstanbul.

içerisinde hafızlıklarının zayıfladığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Oruç'un yaptığı "Hafızlık Eğitimi: Elazığ-Harput Hami Başaran Kur'an Kursu Örneği"[14]

Bu araştırmada, Kur'an eğitimi alanında bölgede bulunan bir Kur'an Kursunda öğrenci ve öğreticilerin hafızlık eğitimi ile ilgili fikir ve düşünceleri öğrenmeye yönelik bir alan araştırması yapılmıştır. Bu süreçte iyi giden ve aksayan yönler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öğreticilerin hafızlığa başlama yaşının 12-13 yaş olması gerektiği sonucu, Öğreticilerin tamamının pedagojik-formasyon eksikliklerinin olduğunu belirttikleri, öğrencilerin daha çok halden anlayan öğretici istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

- Şahin'in yaptığı "Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı"[15]

Bu araştırmada, İslam coğrafyasında ilgiye şayan olan Kur'an hıfzının tarihi süreci ve günümüzde uygulama biçimlerinden Endonezya örneği ele alınmıştır. Endonezya'da hafızlık eğitimi için örgün eğitim içerisinde yer verildiği, gerekirse eğitime ara verildiği hatta bazen hiç dönülmediği dahi olduğu, Arap bir ülke olmamasına rağmen hafız sayısının hayli fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Çelik'in yaptığı "Hafızlık"[16]

Bu araştırmada, hafızlık kavramının etimolojik ve terim anlamı, Kur'an ve sünnetteki yeri; Ashab-ı Kiram'ın hafızlığa verdiği önemi üzerinde durulmuştur. Bununla beraber "nasıl hafız olunur?" ve "nasıl hafız ölünür?" gibi sorulara temas edilmiştir. Kur'an'ı Kerim'i güzel bir şekilde tecvit ile ezberlemenin faydaları hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca hafızlık yapılırken dikkat edilmesi gereken tecrübe edilmiş metotlara yer verilmiştir. Kur'an kurslarının modernize edilmesi gerekliliği, tüm imkanların sağlanması gerekliliği, öğreticilerin istenilen düzeyde olmaları gerektiği şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır.

- Güneş'in "Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık-Bir Durum Analizi"[17] vb. çalışmalardır.

Bu çalışmada, Türkiye'de hafızlık eğitiminde yeni bir tecrübe olan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Modelini, uygulama süreçlerini esas alarak bütün boyutlarıyla

---

[14]Cemil Oruç, (2009), Hafızlık Eğitimi: Elazığ-Harput Hamdi Başaran Kur'an Kursu Örneği, *Diyanet İlmi Dergi*, C. 45 S.3, Ankara.

[15]Hatice Şahin, (2011), Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 11, S.2, Samsun.

[16] Ömer Çelik, (2012),Hafızlık, *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmi Dergisi*, Bişkek.

[17] Adem Güneş, *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık*, 1. Baskı, İstanbul: Arı Sanat Yayınevi , 2019.

incelenmektedir. Araştırmada öğrenciler yanında, öğreticiler, yöneticiler ve veliler paydaş olarak yer almaktadır.

Yukarda değindiğimiz çalışmalarda, hafızlık eğitiminin tarihçesi ve problemleri üzerinde durulmuştur. Kur'an Kurslarında daha çok yaygın eğitim olarak uygulanan hafızlık eğitimi Proje İmam Hatip Ortaokullarının açılmasıyla birlikte hafızlık eğitiminin örgün eğitime geçişi gerçekleştirmiştir. Çalışmamızın önemi tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Henüz bu alan ile ilgili araştırmalar azdır. Ayrıca çalışmamız Sivas Zeki Hayran Hafızlık İmam Hatip Ortaokulu Projesinin hayata geçirilmesi, gelişmeleri, amaçları, öğrencilerin okula bakışının incelenmesi bakımından önemlidir. Bunun yanında öğrencilerin gözünden, Hafızlık Proje İmam Hatip Ortaokullarının sorunlarının incelenmesi, söz konusu kurumlardaki problemlerin tespiti ve sonuçlara yönelik çözüm önerileri geliştirme açısından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Hipotezleri

1) Öğrenciler hafızlık eğitimini kendileri tercih etmişlerdir.
2) Öğrenciler okul ile birlikte hafızlık yapmaktan memnun değildirler.
3) Öğrencilerin hafızlık eğitimi almasındaki amaç, hafızlığın dini bir hassasiyet olarak görmelerinden dolayıdır.
4) Hafızlık eğitimi yapan öğrenciler çevre tarafından takdir edilmektedirler.
5) İmam Hatip ortaokulunu bitiren öğrenciler İmam Hatip Liselerine devam etmeyi istemektedirler.
6) Hafızlık okulunu bitirenler büyük oranda dini bir alanda çalışmayı (meslek sahibi olmayı) istemektedirler.
7) Öğrenciler hafızlık yaparken boş zamanlarında kitap okumakla meşgul olmaktadırlar.
8) Öğretmenlerin davranışları ve eğitim anlayışları ile birlikte, ödül ve cezalar da hafızlık eğitimi yaparken önemli role sahiptir.
9) Hafızlığa başlayan öğrencilerin hafızlığı bırakma düşünceleri azdır, ve hafızlık eğitimine başlayan birisi bu eğitimini tamamlaması gerekir.
10) Hafızlığın herkes için geçerli olmasından dolayı öğrencilere göre herkese hafızlık eğitimi verilmeli ve herkes hafızlık yapmalıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Sivas Zeki Hayran Hafızlık İmam Hatip Ortaokulunu kapsayan araştırmamızda bilimsel araştırma modellerinden tarama modeli kullanılmıştır.[18] Öncelikle hafızlık eğitiminin tarihçesi literatür taraması ile betimlenmiş, daha sonra "Örgün Eğitim ile Beraber Hafızlık Eğitimi" adlı veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu ankete okulun tüm öğrencileri (320 kişi) katılmıştır. Anket sonuçlarına göre ise değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca 10 açık uçlu sorudan oluşan görüşme anketi ile öğrenciler arasından rastgele seçilen 16 öğrenci ile (bunlardan 4 kız 4 erkek olmak üzere 8 tanesi 5. Sınıf, 4 kız 4 erkek olmak üzere 8 tanesi 6. Sınıf öğrencileridir) yüz yüze görüşme yapılmış ve cevapları kayıt altına alınmıştır. Bu görüşme anketi ile de sonuçlara destek verilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini, MEB bünyesinde Hafızlık Proje İmam Hatip Ortaokulları oluşturmaktadır. Örneklemini ise Sivas ilinde bulunan Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulu oluşturmuştur. Bu okulun seçiminde "Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitimi Projesi" ni temsil etmesi ve diğer illere de bu projedeki öğrenci tutumlarına örneklik teşkil ediyor olmasıdır.

Veri Toplama Aracının Hazırlanması

DİB ve MEB'in birlikte yürüttüğü Örgün Eğitim ile Birlikte Hafızlık Eğitimi Projesinde yer alan okulların mevcut durumunu ortaya koymak, problemlerini ve çözüm yollarını ortaya çıkarmak ve öğrencilerin okula karşı tutumlarını öğrenmeye yönelik bir veri toplama aracı hazırlanmıştır. Öğrencilere uygulanan bu anketin hazırlanmasında daha önce Kur'an Kurslarına yönelik uygulanmış anketler ve araştırmalar gözden geçirilerek onlardan yararlanılmış ve araştırmanın amacını gerçekleştirmeye yönelik sorular sorulmuştur. Özellikle Ünsal'ın hazırlamış olduğu "Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi" adlı veri toplama aracından yararlanılarak çalışmamıza sorular geliştirilmiştir.

Anketin ön uygulaması Sivas'ta aynı okulda 40 kişi üzerinde uygulanmıştır. Anketin aksayan yönlerinin olup olmadığı incelenmiş ve anlaşılma zorluğu çekilen ve eksik görülen bölümleri yeniden gözden geçirilerek anket formlarına son hali verilmiştir. Hazırlanan anket formlarında, katılımcıların kişisel ve sosyo-ekonomik bilgilerinin

[18] Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın, 2005, s.79-87.

yanında hafızlık eğitimi ile ilgili düşünce ve tutumlarını ifade edecekleri 24 soru sorulmuştur.

Anketin Uygulanması ve Değerlendirilmesi

Veri toplama aracı bizzat araştırmacı tarafından, Zeki Hayran İHO' da öğrencilere gruplar halinde, sınıflarda, önce araştırmanın önemi, amacı anlatılarak ve cevaplandırmanın doğru olmasını temin adına gerekli izahlar yapılarak uygulanmıştır.

Anketin uygulaması bittikten sonra formlardaki veriler sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan "SPSS for Windows 20" istatistik programına yüklenmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulardaki sayısal değerler tablolarda düzenlenmiş ve ortaya çıkan sonuçlar yorumlanarak araştırmamızda elde ettiğimiz sonuçlara ulaşılmıştır. Güvenirlik, katılımcıların test maddelerine verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılıktır. Testin ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğü ile ilgilidir.[19] Bir ölçüm sürecinde ölçüm işleminin tekrarlanabilirliği ya da tekrarlardaki tutarlılığıdır.[20] Güvenirlik, elde edilen ölçümler üzerindeki yorumlar ve daha sonra ortaya çıkabilecek analizler için bir temel teşkil eder.[21] Güvenirliğin ölçülmesinde farklı metotlar geliştirilmiştir. Anketin güvenirliği, aynı zamanda elde edilen test puanları arasındaki iç tutarlığı incelemek amacıyla kullanılan "Cronbach Alpha Güvenirliği"[22] ile ölçülmüştür. Güvenlik katsayısının "0,70" ve daha üstü olması test puanlarının güvenirliği için yeterlidir. Bu kapsamda ölçeğin güvenirlik katsayısı "$\alpha = 0{,}708$" olarak oluşmuştur. Bu değer, ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Pilot uygulama sonrasında yapılan asıl uygulamada da anketin güvenirlik düzeyi kontrol edilmiştir.[23] 320 öğrenciye uygulanan asıl çalışmada Cronbach Alfa değeri, 0,708 olarak gözlenmiştir. Bu ise ölçeğin yeterli düzeyde güvenli olduğu anlamına gelmektedir. Normallik testinde Skewness/Kurtosis değerine

---

[19]Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz Kitabı*, 9. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2008, s. 170; Şener Büyüköztürk vd. , *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi Yay. , 11. Baskı, 2008, s. 108; Ayhan Ural, İbrahim Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*, Detay Yay. , 4. Baskı, Ankara 2013, ss. 66-67; Burke Johnson ve Larry Christensen, *Educational Research*, s. 138; Keith F. Punch, *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Ankara: Siyasal Kitabevi, Çev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, 2014, s. 95; Robert F. DeVellis, *Ölçek Geliştirme Kuram ve Uygulamalar*, Çev. Ed. Tarık Totan, Nobel Yay. , Ankara 2014, s. 31; Creswell ve Clark, age. , ss. 224-226.

[20]Reha Alpar, *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler*, Ankara: Detay Yay. , 2013, s.842.

[21]Ed. Şeref Kalaycı, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Ankara: Asil Yay. , 5. Baskı, 2010, s. 403.

[22]Özellikle Likert tipi ölçeklerde varyansı göz ardı ederek deneklerin sadece sıralamadan kaynaklanan varyansı elde edilir. Bu değere "Cronbach Alpha değeri" denir. Bkz. Johnson ve Christensen, *a.g.e.* , s. 142-143.

[23]Büyüköztürk, *a.g.e.* , s. 170-171.

bakılmaktadır. Bu değerin +1,5 ile -1,5 aralığında olması normallik için yeterli görülmektedir.[24] Soruları tek tek bu ölçeğe uyguladığımızda Skewness/Kurtosis değerlerinin +1,5 ile -1,5 aralığında olduğu görülmüştür. Bundan dolayı anketimizin normal bir dağılım gösterdiğini ifade edebiliriz.

Sınırlılıklar

Her araştırma, özellikle de empirik araştırmalar, zorunlu olarak bazı kapsam ve sınırlar dahilinde gerçekleştirilmektedir. Bu sebepten araştırmamız, zaman açısından 2017/2018 eğitim öğretim yılı ile denekler açısından da Sivas Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulunda eğitim gören toplam 320 erkek ve kız öğrencilerle sınırlıdır. Ayrıca alan araştırmamızdan elde edilen veriler deneklerin vermiş oldukları cevapların samimi ve doğru olduğu varsayımıyla hareket edilmiştir.

[24]Tabachnick and Fidell, 2013 B.G. Tabachnick, L.S. Fidell Using Multivariate Statistics (sixth ed.) Pearson, Boston (2013); George, D. & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston:Pearson.

BÖLÜM 1:GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE HAFIZLIK EĞİTİMİ VE AŞAMALARI

1.1. HAFIZLIĞIN TANIMI VE ÖNEMİ

"Hafız" kelimesi Arapça'da "h-f-z" kelimesinden gelmekte olup, korumak, ezberlemek, bellemek, kavramak[25] manalarına gelmektedir. Bu kelime aynı zamanda, *"...Şüphesiz Rabbim, her şeyi koruyup gözetendir."*[26] ayetinde de anlaşıldığı üzere Allah'ın isimlerinden birisidir. Hafız kelimesi, Kur'an'da sözlük anlamı ile birçok ayette yer almakta ve üç yerde Allah'ın sıfatı olarak geçmektedir.[27] Yine; *"O, kullarının üstünde mutlak hakimiyet sahibidir. Üzerinize de koruyucu melekler gönderir."*[28] ayetinde konu edilen, koruyucu melekler olarak bilinen "hafaza melekleri" aynı kökten gelmektedir.

Bu noktada hafızlığa konu olan Kur'an'ı Kerim'in anlamını söylemekte fayda vardır. Kelime anlamı olarak Kur'an lafzı, "okudu" mânâsını ifade eden (k-r-e) fiilden türediği, terim anlamı olarak ise, Hz. Muhammed(s.a.v)'e vahiy yoluyla indirilip Mushaflara yazılan, tevâtüren nakledilen ve okunmasıyla ibadet edilen mûciz bir kelam[29] olarak bilinmektedir. Kur'an'ın kendini tarifinde ise, Arapça indirilen, Hz. Peygambere indirilen ve doğru yolu gösteren şifa, rahmet, hidayet ve öğüt kaynağı olan, ilahi muhafaza altında olan, peyderpey indirilmiş olan[30] şeklinde birçok özellikleri bildirilmektedir.

Kur'an'ı ezberleme işine "hıfz"[31], Kur'an'ı Kerim'i baştan sona kadar tamamını ezberleyen kişiye "hafız"[32] denilmiştir. Ayrıca Hadis nakil ve rivayetini meslek edinip çok miktarda hadisi ezbere bilen kimselere de "hafız"[33] denildiği bilinmektedir. Kur'an'ın peyderpey indirilmiş olması[34] onun ezberlenmesini kolaylaştırmıştır.

Kur'an'ı ilk ezberleyenin Hz. Muhammed[35] olduğu bilinmektedir. Kur'an nazil olurken, her ramazan ayında Hz. Peygamber (s.a.v)'in ve Cebrail (a.s)'in Kur'an'ı karşılıklı okumaları ve bu olaya da "arz (mukabele)" denilmesi, Hz. Muhammed' in onu

---

[25] İlyas Karslı, *Temel Öğrenci Sözlüğü*, 10. Baskı, İstanbul: Damla Yayınevi, 2012, s.84.
[26] Kur'an-ı Kerim, *Hûd Sûresi*, 57. Ayet.
[27] Cebeci, *a.g.m.*, s.27.
[28] Kur'an-ı Kerim, *En'am Sûresi*,61. Ayet.
[29] Demirci, *a.g.e*, s.68.
[30] Bu bilgiler için Kur'an-ı Kerim'den (Yûsuf 12/2, Şûra 42/52, İsrâ 17/82, Hicr 15/9, İsrâ 17/106) ayetlerine bkz.
[31] Cebeci, *a.g.m*, s.28.
[32] Bozkurt, *a.g.e*, s.74-78.
[33] M. Yaşar Kandemir, "Hafız mad." , *DİA*, , C. 15, İstanbul: 1997, s. 78-80.
[34] Kur'an-ı Kerim, *İsra Sûresi*, 106. Ayet.
[35] Cebeci, *a.g.m*, s.28.

ilk ezberleyen olduğunu kanıtlamaktadır.[36] Hz. Peygamber'in, gelen ayetleri hemen ezberlemek için tekrarladığı[37] buna karşılık Allah'ın, *"Ey Muhammed! Onu(vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, onun okunuşuna uy. Sonra onu açıklamak da bize aittir."*[38] ayeti ile Allah, Hz. Peygamber'e onu unutmamasının ilahi garanti altında olduğunu vurgulamıştır. *"Sana Kur'an'ı okutacağız ve sen onu unutmayacaksın."*[39] ayeti de Hz. Muhammed'e Kur'an'ın hıfz ettirildiğini göstermektedir.

1.2. HAFIZLIĞIN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ VE İSLAM'IN İLK YILLARINDA HAFIZLIK EĞİTİMİ

Kur'an öğretiminin başlangıcı, Kur'an'ın inzali ile başlamıştır. Kur'an'ın öğretilmesine yönelik ilk faaliyetler doğal olarak Kur'an'ın kendisine vahyolunduğu Hz. Peygamber döneminde başlamıştır. İslam'ın zuhur ettiği ilk yıllarda, Mekke'de Daru'l Erkam, bir eğitim-öğretim mekânı olarak kullanılmıştır. Burada İslam'ın öğrenilmesine, anlaşılmasına ve uygulanmasına yönelik faaliyetler yürütülüyordu. Yürütülen bu faaliyetlerin başında İslam'ın ana kaynağı Kur'an'ın öğrenimi söz konusuydu.[40]

Kur'an öğretimine Mescid-i Nebevi' de hafızlar tarafından ve kariiler tarafından[41] devam edilmiştir. Medine döneminde kendisi de bir eğitim-öğretim merkezi olan Mescid-i Nebevî'nin bitişiğindeki Suffe'de kalan bazı sahabîler, Kur'an öğrenimi ve yazı öğrenmek gibi farklı ilimlerle de meşgul olmuşlardır. Suffe'de eğitim gören öğrenci sayısının kimi zaman dört yüze (400) kadar ulaştığı[42] rivayet edilmiştir. Hicretin ilk asırlarında Kur'an hıfzı ve talimi çalışmaları daha çok camilerde yapılıyordu. Medine'de Mescid-i Nebev'i'nin dışında dokuz mescitte daha Kur'an öğretimi devam etmiştir.[43]

Hz. Peygamber döneminde her ne kadar hafızların bulunduğundan söz edilse de, o dönemde günümüzde olduğu gibi bir hafızlık geleneğinden bahsetmek mümkün değildir. Kur'an'ın vahyi Hz. Peygamber'in son dönemine kadar henüz tamamlanmadığından herkesin elinde şimdi olduğu gibi Kur'an'ı okuyup ezber yapacak kitap yoktu. İnsanlar

---

[36] Ali Öge, Vehbi Dereli, *Kur' an Bilgisi,* 1. Baskı, Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 2012, s.22.
[37] Hayreddin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *DİB Kur'an Yolu Tefsiri*, C. 5, Ankara: DİB Yayınları, 2007, s.509.
[38] Kur'an-ı Kerim, *Kıyâme Sûresi,* 16. 19. Ayetler
[39] Kur'an-ı Kerim, *A'lâ Sûresi*, 6. Ayet
[40] İbrahim Sarıçam ve Seyfettin Erşahin, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Ankara: TDV Yayınları, 2015, s.123.
[41] Öge, Dereli, *a.g.e*, s.58.
[42] Sarıçam ve Erşahin, *a.g.e*, s.124.
[43] Bozkurt, *a.g.e*, s.76.

ayetleri Hz. Peygamber'in ağzından bizzat işitir ve öğrenmeye çalışırlardı. Ellerinde bir kitap bulunmadığından bugünkü şekliyle düzenli bir hafızlık eğitimi söz konusu değildir. Bu nedenle Hz. Peygamber zamanında hafızlar az sayıda[44] olduklarını belirten müellifler olmuştur. Sahabeler arasında hafız olduğu rivayet edilenlerin dört ila yedi kişi civarında olduğu rivayet edilmiştir. Ebu'd-Derdâ, İbn Mes'ûd, Muaz b. Cebel, Ubey b. Ka'b, Zeyd b. Sabit ve Ebû Zeyd hafız olduğu rivayet edilen sahabelerdendir.[45]

Yukarıdaki ifadeler doğrultusunda hafızlık geleneğinin sonradan oluştuğu ve müesseseleştiği anlaşılmaktadır. Ayrıca medreselerin varlığı Kur'an hafızlarının mevcut olmalarına bağlı olduğundan ilk zamanlarda değil daha sonradan ortaya çıktıklarını göstermektedir.[46] Hafızlığa bu denli önem verilmesinin nedenlerinin başında, Hz. Peygamberin uygulamaları, emir ve tavsiyeleri gelmektedir.[47] Hz. Peygamber'den sonra gelen sahabeler eğitim-öğretim faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra sahabeler Kur'an ve sünnetin öğrenilip anlaşılmasına yoğunlaşmışlardır. Sahabelerin Kur'an'ı öğrenme ve anlama yolundaki çabalarına, *"Rabbinin kitabından sana vahiy edileni oku. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O'ndan başka bir sığınak da bulamazsın."*[48] ayetinden ve buna benzer ayetlerden anladıkları, Kur'an ile irtibatın koparılmaması gerekliliğini bildiklerinden dolayıdır. Yine Hz. Peygamber' in *"Sözün en hayırlısı Kur'an'dır. Yolun en hayırlısı da, Muhammed'in yoludur."*[49] ve *"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir."*[50] hadislerinden hareketle Kur'an'ı öğrenme yoluna gitmişlerdir. Nitekim Ebu Abdurrahman es- Sülemi, Hz. Osman'ın halifeliğinden Haccac'ın Kufe valisi olduğu döneme kadar aralıksız Kufe mescidinde insanlara Kur'an öğretmekle meşgul olmuş ve gerekçe olarak da *"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir."* Hadis'i Şerifini göstermiştir.[51] *"Ümmetimin en*

---

[44] İsrafil Balcı, *Sadık Halife Hz. Ebû Bekir,* 1. Baskı, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016, s.152.

[45] Balcı, *a.g.e,* s.149-150.

[46] Ahmed Çelebi, *İslam' da Eğitim Öğretim Tarihi*, Ali Yıldırım(çev.), 4. Baskı, İstanbul: Damla Yayınevi, 2013, s.28.

[47] Bu konuda şu hadisler nakledilebilir: "Kur' an okuyunuz. Çünkü Kur' an kıyamet günü okuyanlara şefaatçi olarak gelecektir."(Müslim), "Kur' an' ı mahir olarak okuyan, şerefli, itaatkar sefirler ile beraberdir. Kur' an' ı kendisine meşakkat verdiği halde kekeleyerek okuyan kimse için iki sevap vardır."(Buhari ve Müslim), "Allah şu kitapla bir takım kavimleri yükseltir, bir takım kavimleri de alçaltır."(Müslim), Kalbinde Kur' an' dan bir şey bulunmayan kimse harap ev gibidir."(Tirmizi), Ebu Zekeriya Yahya bin Şeref Muhyiddin en-Nevevi (akt.), *Riyazü' s- Salihin*, Mehmet Emre (çev.) , Bedir Yayınevi, İstanbul 1974, s.631-634.

[48] Kur'an-ı Kerim, *Kehf Suresi,* 27. Ayet

[49] Müslim, Cuma, 43. Nazif Yılmaz (akt.), *Kur'an'ı Kerim'i Nasıl Öğretelim*, İstanbul: DEM Yayınları, 2016, s.30.

[50] Buhari, Fazilü'l Kur'an, 21., Ebu Davud, Vitir, 14., Ömer Çelik (akt.), (2012), *Hafızlık, Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmi Dergi,* 13-14, Bişkek, s.74.)

[51] Buhari, Fazilü'l Kur'an, 21., (akt.) Çelik, *a.g.m,* s.74.

şereflileri Hamelei Kur'an olanlardır."[52] hadisinden de sahabeler Kur'an'ı ezberleme yoluna gitmişlerdir. Hamelei Kur'an, mana olarak "Kur'an ile amel etmek şartıyla adabına ve tecvidine riayet ederek okuyana ve Kur'an'ı ezberlemiş olanlara[53] verilen isim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir rivayet şöyledir:

"Ebu Said e-Hudri (r.a) anlatıyor: Üseyd b. Hudayr (r.a) bir gece hurma harmanlığında Vakıa Suresini okurken yanında bağlı olan atı birden şahlanmaya başlar. Bunun üzerine Üseyd susar, at da sakinleşir. At sakinleşince Üseyd yine okumaya başlar. Atı yine şahlanır. (Olayın bundan sonraki gelişimini Üseyd'den (r.a) dinliyoruz.)

At bir daha şahlanınca oğlum Yahya' yı çiğnemesinden korktuğum için atın yanına vardım. Bir de baktım ki tam tepemin üstünde beyaz bulut gölgesini andırır bir şey duruyor, içinde kandil gibi nesneler var. Sonra bu şey göğe doğru yükselip gözlerimden kayboldu. Sabahleyin Resulullah' ın (s.a.v) yanına vardım ve:

- *Ya Resulullah! Dün gece hurma harmanlığımda Kur' an okurken atım şahlandı, dedim.*
- *Hudayr oğlu, oku! (Okumanı sürdürseydin, okusaydın) buyurdu.*
- *Okudum, fakat yine şahlandı.*
- *Oku Hudayr oğlu! (Okumanı sürdürseydin).*
- *Evet, okudum, fakat yine şahlandı.*
- *Ey Hudayr oğlu, oku! (Okumalıydın).*
- *Ya Resulullah! Atın Yahya' yı çiğnemesinden endişelendim, çünkü çocuk ata çok yakın bir yerde idi. Başımı göğe doğru kaldırdığımda tepemin üstünde beyaz bulutu andırır bir şey gördüm, içinde kandillere benzer cisimler vardı. Bu beyaz gölge göğe doğru yükseldi, nihayet onu göremez oldum.*

Resulullah (s.a.v)

- *Onlar meleklerdi, seni dinliyorlardı (sesine yaklaşmışlardı), okumanı sürdüyseydin sabaha kadar dinlerlerdi ve halk da onları (kendilerine bakar) görürdü, onlar da halktan gizlenmezlerdi, buyurdu."*[54]

Bu rivayet Kur'an okumanın önemini bir kez daha teyit etmektedir. Hz. Peygamber'in teşviki ve müjdeleri ile sahabeler ve onlardan sonra gelen insanlar, Kur'an'ı öğrenmeye ve öğretmeye özen göstermişlerdir. Hz. Muhammed (s.a.v) vefatına yakın bir zamanda Hz. Ebubekir'in imam olmasını istemiş, gerekçe olarak ise Kur'an'ı Kerim'i en çok bilenin imam olacağını[55] söylemiştir. Hz. Ebubekir'in böylece, 8 Rebiü'levvel H. 11

---

[52] Taberani, el-Mu'cemu'l Kebir, XII, 125. Nazif Yılmaz (akt.), *Kur'an'ı Kerim'i Nasıl Öğretelim*, İstanbul: DEM Yayınları, 2016, s.26.

[53] https://www.luggat.com/hamele-i%20kur'an/1/1 Erişim Tarih:03/11/2019.

[54] Buhari, *"Tefsir",*263, Müslim "*Misafirin"* , 240-242, Tirmizi *"Kıraat*", 3, Ebu Davud *"Salat*", 343: M.Yusuf Kandehlevi, *Hayatü' s Sahabe*, C. 5, İstanbu:l Akit Yayınevi, 1996, s.17.

[55] Ahmed Faruk, *Eshab-ı Kiram*, 38. Bakı, İstanbul: Hakikat Kitabevi Yayınları, 2006, s.254.

(m. 632) Perşembe günü yatsı namazında imamete geçerek Hz. Peygamber'in ölümüne kadar da 17 vakit namaz kıldırdığı[56] rivayet edilmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki sahabelerin Kur'an'a değer vermelerine göre toplumda saygınlığı artmaktadır.

1.3. HZ. MUHAMMED'İN VEFATINDAN SONRA HAFIZLIK EĞİTİMİ

Hz. Peygamber'in manevi mirası, Kur'an ve Sünnettir. İlk zamanlarda dağınık sahifelerde ve ezberlerde muhafaza edilen Kur'an, Hz. Ebubekir'in halifeliği zamanında Zeyd b. Sabit'in başkanlığında bir komisyon kurularak tek nüsha haline getirilmiştir. Hazırlanan bu nüsha Hz. Ebubekir'den Hz. Ömer'e, Hz. Ömer'den de kızı Hz. Hafsa'ya kalmış, Hz. Osman zamanında çoğaltılan bu nüsha İslam merkezlerine gönderilmiştir.[57]

Suyuti' den (ö: 911/1505) gelen bir rivayete göre; Sahabeden her hangi birisinin, Kur'an'ı Kerim'den on ayet ezberleyince, onların manalarını iyice anlamadan ve orada istenilen şeyi nefsinde tatbik etmeden diğerlerine geçmedikleri bilinmektedir.[58] Hz. Ali'nin Hz. Peygamber hayatta iken Kur'an'ın çoğunu öğrendiğini, ancak Kur'an hıfzını Hz. Peygamber'in vefatından sonra tamamladığını rivayetler arsasındadır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Kur'an hıfzına olan ilgi giderek artmıştır. Ebu Musa el-Eş'ari, Basra valisi iken Halife Ömer'e yazdığı bir mektupta Basra'da pek çok kimsenin Kur'an'ı ezberlediğini bildirmiş, halife de onlara maaş bağlanmasını istemişti.[59] Hz. Ömer döneminde Kur'an öğretmek üzere görevlendirilen öğretmenlere maaş bağlanmıştır. Medine'de Kur'an öğreten görevlilere her ay 15 dirhem verildiği belirtilmiştir. Hz. Ömer tarafından Müslümanlara Kur'an'dan bazı sureleri ezberlemeleri emredilmiştir.[60] Hz. Ömer'in bu emri, Müslümanların ibadetlerini rahatlıkla yerine getirebilmelerine yönelik teşvik ve tavsiye niteliğinde bir emir olarak anlaşılabilir. Hz. Ömer döneminde Kur'an'ın tamamını ezberleyen hafızların olması da kuvvetle muhtemeldir. Ebu Musa ertesi yıl hafız sayısında büyük bir artış olduğunu haber verince Hz. Ömer, "Onları kendi hallerine bırak. İnsanların Kur'an'ı ezberlemekle meşgul olurken onun hükümlerini öğrenmeyi ihmal etmelerinden kaygı duyuyorum" diyerek hafızlara maaş bağlamanın sakıncalı olacağı kanaatine vardığını belirtmişti.[61]

İlk mekteplere Küttab isminin verildiği ve programlarının Kur'an etrafında

---

[56] Mehmet Zeki Canan, *İslam Tarihi*, C. 1, İstanbul: Yelken Matbaası, 1977, s.410.
[57] Canan, *a.g.e*, s.495.
[58] Yıldırım, *a.g.e*, s.28.
[59] Bozkurt, *a.g.e*, s.76.
[60] Sarıçam, Erşahin, *a.g.e*, s.126.
[61] Bozkurt, *a.g.e*, s.76.

toplandığını[62] bilmekteyiz. Hz. Peygamber zamanında hafız olan Ebu'd Derda isimli sahabenin mescitte Kur'an eğitimi vermesi ve ders halkalarını 10'ar (on) kişilik gruplara ayırarak her grubunda başına bir okutman koyduğu, nihai düzeltmeleri kendisinin yaptığını,[63] böylelikle Kur'an eğitimine devam edildiği görülmektedir. Kur'an derslerinin büyük çoğunluğu mescitlerde verilmesi ilk dört asır olarak kabul edilirken çocuklara ise mescitlerde ibadet huzurunu bozar düşüncesi ile sıbyan mekteplerine benzer küttablarda Kur'an eğitiminin verildiği[64] rivayet edilmiştir. Bu mekteplerde okuma yazma ile beraber Kur'an eğitimi ve temel dini bilgiler dersleri verilmiştir. Kur'an öğretmeni ve okuma yazma öğretmeni ayrıdır. Bunların farkını belirtmek için Kur'an öğreten kişilere "muallim" veya "mukri", okuma yazma öğreten kşilere ise "mükettib" denilmiştir. Mekteplerin Kur'an talimi ağırlıklı olanlarına sonradan "Kur'an küttabları" denilmiştir. Bu okulların daha Muaviye zamanında Dımaşk'ta mevcut olması bunların erken dönemde yaygınlaştığını göstermektedir.[65]

1.4. SAHABEDEN SONRA HAFIZLIK EĞİTİMİ

Küttab, mektep kelimesiyle eş anlamlı olan, Osmanlılar' da mektephane, mekteb-i sıbyan, sonraları ise ibtidai mektep ve ilk mektep gibi adlarla anılmış olan eğitim merkezlerine denilmiştir. Batılı yazarlar ise daha çok, Küttabları Kur'an okulu olarak adlandırmışlardır. Bu okulların tam olarak hangi tarihte ortaya çıktığı belli değilse de Emeviler ve Abbasiler döneminden beri en yaygın temel eğitim kurumları olduğu bilinmektedir.[66]

Emeviler döneminden itibaren yöneticilerin çocuklarının eğitimi için saraylarda görevlendirilen ve genellikle "müeddib" denilen hocaların ilk görevleri Kur'an'ı öğretmekti.[67] Endülüs'te kıraat dersi ve hafızlık çalışmaları için belli mescidler ayrıldığı[68] rivayet edilmektedir. Kur'an öğretme işini, Eyyubiler zamanında "Dar'ul Kur'an" okulları, Anadolu Selçukluları zamanında "Dar'ul Huffaz" okulları, Osmanlılar zamanında ise

---

[62] Ahmed Çelebi, *İslam' da Eğitim Öğretim Tarihi*, Ali Yıldırım (çev.), 4. Baskı, İstanbul: Damla Yayınevi, 2013, s.25.
[63] Şahin, *a.g.m.*, s.206
[64] Nebi Bozkurt, "Darülkurra mad.,", *DİA*, C. 8, İstanbul 1993, s.543.
[65] Bozkurt, *a.g.e*, s.544.
[66] Jacob M. Landau, "Küttab mad.", *DİA*, C. 27, İstanbul: 2003, s.3.
[67] Mustafa Çağrıcı, Kur' an Kursu mad.", *DİA*, , C. 26, İstanbul: 2002, s.424.
[68] Bozkurt, *a.g.e*, s.76.

“Dar’ul Kurra” isimli okulları[69] sürdürmüşlerdir. Kur'an öğretilen ve hafız yetiştirilen mekteplerin, kıraat talimi yapılan medrese veya bölümlerin genel adı Dar’ul Kurra’dır.[70]

Hafızlık çalışmaları sonraki asırlarda cami ve Darülkurralar yanında medrese, Darülhuffaz, Darülhadis, Ribat ve Türbelerde sürdürülmüştür. Dımaşk'taki el-Eşrefiyyetü'l-Cevvaniyye Darülhadisi'nin vakfiyesinde, sayıları onla sınırlandırılmış olan Kıraat-i Seb'a öğrencilerine aylık 10 dirhem burs verilmesi öngörülmüştür. Bazı türbeler Kur'an öğretimine uygun tarzda bina edilirken, türbe sahibinin kabrinin yanı başında Kur'an öğretilmesinden ise büyük bir hayır umduğu rivayet edilmektedir.[71]

İslam dini ilim öğrenmede kadın-erkek ayrımı yapmamıştır. Tarihte Kur’an-ı ezberleyen kadınların sayısı az olmamıştır. XVII. yüzyılda yaşayan Evliya Çelebi, kendi döneminde İstanbul’da bulunan 9000 (dokuz bin) hafız içerisinde 3000 (üç bin) kadın hafız bulunduğunu bildirmiştir.[72] İbn Hallikan'ın verdiği bilgiye göre Harunürreşid'in hanımı Zübeyde'nin 300 kadar hafız cariyesi bulunmakta ve sarayından dışarıya "arı kovanı gibi" Kur'an sesleri yayıldığı ifade edilmiştir.[73] Bu bilgi, daha 13. (VIII.) yüzyılda hafızlığın ne kadar büyük itibar gördüğünü kadınlar arasında geniş ölçüde yaygınlaştığını göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

1.5. OSMANLI DÖNEMİNDE HAFIZLIK EĞİTİMİ

Selçuklu Devleti’nin, kıraat ilminin okutulduğu medreseleri genellikle "Darülhuffaz" şeklinde adlandırdığı ve bu adlandırma kısmen Osmanlılar dönemine uzandığı rivayet edilmiştir. Ayrıca Timur devri mimarisinde bazı türbelerin çevresinde yer alan külliyelerde hafızların Kur'an okuması için yapılan odalara bu isim verilmiştir.[74]

Anadolu Selçuklularından önce Kur’an öğretiminin yapıldığı yerler Dar’ul Kurra olarak adlandırılırken, Anadolu Selçukluları ve Karamanoğulları döneminde Dar’ul Huffaz adı verilmiştir. Bu isim Osmanlı zamanında da kullanılmış, fakat Osmanlı devleti daha çok Kur’ an öğretim yerlerine Dar’ul Kurra adını vermişlerdir.[75]

Selçuklu Devletinden sonra Osmanlı Devletinde eğitimin sıbyan mekteplerinde ve medreselerde yapıldığı görülmektedir. Program daha çok Kur’an okuma ve ilmihal dersleri

---

[69] Öge, Dereli, *a.g.e*, s.58.
[70] Nebi Bozkurt, “Darulkurra mad.” , *DİA*, İstanbul 1993, C. 8, s.543.
[71] Nebi Bozkurt, “Hafız mad.” , *DİA*, İstanbul 1997, C. 15, s.76.
[72] Sarıçam, Erşahin, *a.g.e*, s.133.
[73] Bozkurt, *a.g.e*, s. 76.
[74] Nebi Bozkurt, “Darulkurra mad.” , *DİA*, İstanbul 1993, C. 8, s.544.
[75] Çimen, *a.g.m*., s.110.

ağırlıklı olmuştur.[76] Yine padişah çocuklarının eğitim gördüğü ve ilköğretim düzeyinde olan okullara Enderun mektebi denilmiş ve bu okullarda da Kur'an eğitimi verilmiştir.[77]

Osmanlılarda Kur'an öğretim merkezlerine "Darülkurra" isminin verildiği[78] bilinmektedir. Osmanlı Devleti zamanında ülkenin her bölgesinde Darülkurraların bulunduğu anlaşılmaktadır. Rumeli beylerbeyi Cafer Paşa'nın yaptırmış olduğu Kütahya Darülkurrası, Mimar Sinan'ın yaptığı İstanbul Süleymaniye Hüsrev Kethüda, Sokullu Mehmet Paşa, Atik Valide Darülkurraları ve Davut Ağa'nın yaptığı Edirne Darülkurrası günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir.[79]

Osmanlı toplumunda temel dini eğitim mahalle mekteplerinde verilmiş, medreselerde çeşitli ilimlerle Arap dili ve edebiyatına dair derslerin yanında fıkıh, kelam, hadis, tefsir gibi dini ilimler okutulmuştur. Darülhadis ve Darülkurra gibi ihtisas medreselerinde de dini ilimlerin temeli olan Kur'an, Hadis ve Kıraat ilimleri üzerinde ihtisas eğitimi yapılmıştır.[80]

İslam dünyasının birçok yerinde Kur'an hıfzına küçük yaşlarda başlanırdı. Tabakat kitaplarında yer alan belli sayıdaki kurra dönemlerinin en meşhurlarıdır. Bunlardan biri olan İbnü'l-Cezer'i'nin Bursa'ya gelmesinden sonra Osmanlılar'da kıraat ilminde büyük bir gelişme olmuş ve binlerce hafız yetişmiştir. Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre Amasya'da dokuz Darülkurra vardı ve bunlardan sadece Sultan Bayezid Darülkurrasında 300'den fazla hafız bulunmaktaydı.[81] Pek çok merkezde ve Anadolu toprakları dışında bulunan Darülkurraların sayısı ve niteliği hakkında bilgiler verildiği görülmektedir. [82]

Balkanlar'da Osmanlılar döneminden itibaren hafızlık müessesesi halk tarafından büyük ilgi ve destek görmüş, çoğu camilerin yanında hafızlık medreseleri veya "Darülkurra" adı verilen okullar faaliyet göstermiştir. Bu kurumlarda hıfzını tamamlayan on-on beş yaşlarındaki öğrencilerin, "hafız-ı kavl" veya "hafsal-karl" diye anılan hocalar önünde tabi tutuldukları hafızlık imtihanlarının günümüzde, pazartesi başlayıp cuma günü cuma namazından sonra yapılan hatim duasıyla son bulan bir merasime dönüştüğü görülmektedir. Hafızlık imtihanının ardından hıfzını geliştirmek isteyenler üç aylarda ve

---

[76] Cemil Öztürk, "Osmanlılar mad.", *Medeniyet Tarihi / İlim ve Kültür / Eğitim ve Eğitim Kurumları , DİA*, İstanbul 2007, s. 566.
[77] Öztürk, *a.g.e*, s. 567.
[78] Öge, Dereli, *a.g.e*, s.58.
[79] Şahin, *a.g.m*, s.208.
[80] Tahsin Özcan, "Osmanlılar mad.", *DİA , Medeniyet Tarihi / Sosyal Hayat / Dinî Hayat / Dinî Teşkilât ve Görevliler,* İstanbul 2007, C. 33, s.539.
[81] Nebi Bozkurt, "Hafız mad." , *DİA*, İstanbul 1997, C. 15, s.76.
[82] Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Şahin (akt.) , *a.g.m*, s.209, (Bitlis, Merzifon, Tire şehri, Gelibolu, Tekirdağ, Edirne, Mısır, Bağdat, Kudüs, Şam şehirlerinde varlığı kaydedilmiştir.)

daha çok ramazan ayında mukabele okurlar. I. Dünya Savaşı'ndan sonra ve özellikle komünist iktidarları döneminden itibaren Balkanlar'da bilhassa Arnavutluk, Karadağ, Kosova, Sancak ve Bulgaristan'da hafızlık faaliyetlerinde belirgin bir duraklama olmuştur. Buna karşılık Üsküp ve yöresi en güç şartlarda bile Osmanlı dönemindeki hafız yetiştirme geleneğini korumuş ve diğer Balkan ülkelerinin hafız ihtiyacını karşılamıştır. Son dönemlere kadar en çok hafız yetiştiren bölgeler Makedonya'da Üsküp, Kalkandelen ve Gostivar, Bosna-Hersek'te Saraybosna, Mostar ve Zenica olarak görülmektedir.[83]

1.6. CUMHURİYET DÖNEMİNDE HAFIZLIK EĞİTİMİ

Cumhuriyetin, 29 Ekim 1923 yılında ilan edilmesi ile beraber her alanda olduğu gibi eğitim alanında da düzenlemeler yapılmıştır. 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu bu konuda belirleyicidir. Kanunun çıkarılmasından sonra aynı sene içerisinde Maarif Vekili Vasıf Çınar tarafından yayınlanan bir genelge ile bütün medreselerin kapatıldığı bilinmektedir.[84] Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesinde yer alan "Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirilmek üzere Dârülfünûn'da bir İlahiyat Fakültesi tesisi, imamet ve hitabet gibi dini alanlarda yetişecek olan mükellef memurlar için de aynı mektepler küşat edecektir" kararı esas alınarak 1924 yılında 29 imam hatip okulu açılmış, ancak bu mektepler 8 yıl içinde tedrici olarak kapatılmış, 1932 yılında son iki imam hatip okulunun (Kütahya ve İstanbul İmam Hatip Okulları) da kapatılmasıyla son bulmuş, 1924 yılında yine 4. maddede yer alan karar sonuncunda Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Fakat bu kurum da fazla uzun süre kalmayarak 1933 yılında kapatılmıştır.[85]

Türkiye' de Cumhuriyet'in kurulmasından sonra zamanın Diyanet İşleri Reisi Rıfat Börekçi' nin gayretleriyle Kur'an Kursları Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun dışında bırakılmışsa da ilk dönemlerde bu kurslara fazla ilgi gösterilmemiş, 1950'li yıllara kadar özel çabalarla çok az sayıda hafız yetiştirilebilmiştir. Nitekim Ali Rıza Sağman, bu dönemde hafızlık müessesesinin neredeyse bitmek üzere olduğundan üzüntü duyarak, hafızlık eğitimi çalışmalarının bir düzene bağlanmasını istemiştir.[86] 1923-1933 yılları arasında 9 olan resmi Kur'an Kurslarının sayısı 1991'de 5000'i aşmıştır.

---

[83] Nebi Bozkurt, "Hafız mad.", *DİA*, İstanbul 1997, C. 15, s.77.
[84] Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul: İFAV Yay. , 1999, s.29.
[85] Ayhan, *a.g.e.*, s. 31-32.
[86] Ali Rıza Sağman, *Din Adamları Nasıl Yetiştirilmeli*, İstanbul: Ahmet Said Matbaası, 1951, s. 50-58.

Din eğitimi ile ilgili çalışmalar, ülke yönetimindeki siyasi gelişmelerden etkilenmiştir. 1931-1949 yılları arasında din eğitimi ve öğretimi yapılmayan ülkemizde, 1949 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin kurulması, ilkokullara yeniden din dersi konulması gibi yeni gelişmeler gerçekleşmiştir.[87] 1950 yılında çok partili hayata geçilmesinden sonra bu gelişmeler daha da hızlanmıştır. Bu bağlamda 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak imam hatip okulları yeniden açılmış, 1959 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü açılmıştır.[88] 1979 yılına kadar bu enstitülerin sayısı artarak 8 tane olmuştur. Siyasi sebeplerin yanı sıra sosyo-ekonomik sebepler, toplumsal huzuru bozan farklı durumlar da Kur'an kurslarının halk tarafından tercih edilmesini etkilemiş, bu talebe karşılık yönetimlerin de kurs açılmasına katkı sağladıklarını söyleyebiliriz.[89]

Çok partili hayata geçilmesinden sonra resmi Kur'an kurslarının sayısı artırılırken, gayri resmi kursların faaliyetlerine de engel olunmamıştır. 1950-1960 yılları arasında Kur'an kursu sayısı 127'den 301'e, 1964-1965 yıllarında 434'e, 1971 yılında 786'ya, 1978-1979 yıllarında 1538'e ulaştığı görülmektedir.[90]

1971 yılında "Kur'an Kursları Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikte Kur'an kurslarının açılış, yönetim, denetim ve çalışma usulleri belirtilmiştir. Buna göre Kur'an kurslarında yüzüne okuma ve hafızlık eğitimi yapılmaktadır. Kur'an kurslarının denetimi bu yönetmeliğe kadar sadece Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yapılırken bu yönetmelikle birlikte hem MEB hem de DİB tarafından yapılmıştır.[91]

1980-1982 yılları arasında din eğitimi anlamında 1982 Anayasası'nın 24. maddesi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu hale getirilmesi, 20 Temmuz 1982'de Yüksek İslam Enstitülerinin, İlahiyat Fakültelerine dönüştürülmesi, imam hatip okullarına 1973 Milli Eğitim Temel Kanunu ile verilen hakların korunması gibi gelişmeler görülmüştür. Bu gelişmeler Cumhuriyet Dönemi din eğitimi tarihi açısından oldukça önemli gelişmelerdir. Ancak bu gelişmelerin DİB'de çok fazla görülmediğini ifade edebiliriz.[92]

MEB tarafından 6 Şubat 1981 tarihinde hazırlanan bir raporda Kur'an kursları iki kısımda ele alınmıştır. Birinci kısım, Kur'an kurslarının, DİB Kur'an Kursları Yönetmeliği'ne uygun resmi olarak öğretim yapan kurslar olarak ifade etmiştir. İkinci

---

[87] Ayhan, *a.g.e.*, s. 213.
[88] Ayhan, *a.g.e.*, s. 144.
[89] Ayhan, *a.g.e.*, s. 237-242.
[90] Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, Dergâh Yay. , İstanbul 2015 s. 476-477.
[91] Ayhan, *a.g.e.*, s.484.
[92] Ayhan, *a.g.e.*, s.246.

kısım, kursların, denetlenemeyen, gizli ve kaçak olarak farklı gruplar tarafından yönetilen kurslar olduğunu ifade ederek söz konusu kursların siyasi, ekonomik, sosyolojik ve dini açıdan sakıncalarından bahsedilmiştir. Aynı raporda hafızlık eğitiminin İmam Hatip Liselerinde açılan hafızlık bölümünde verilmesine dair bir öneri sunulmuştur. Bu öneriye göre hafızlık eğitimi almak isteyen öğrenciler özel bir yetenek sınavına tabi tutularak seçileceklerdir. Bu öğrencilere temel kültür derslerinin yanı sıra "Dinî Mûsikî", "Kur'an-ı Kerim" ve bir çalgı aleti öğretilmelidir. Söz konusu önerinin Milli Eğitim Temel Kanununun 33. maddesine bir paragraf eklenerek hukuki alt yapısının oluşturulabileceği ifade edilmiştir.[93]

1980 yılında meydana gelen ihtilal sonrasında da Kur'an kursu sayısında bir azalma olmadığı görülmüş, hatta sayıları artarak devam etmiştir. 1990-1991 öğretim yılında kurs sayısı 4998'e kadar yükselmiştir. Bu kurslarda 6555'i kız, 11206'sı erkek olmak üzere toplam 17761 öğrenci hafızlık eğitimine tabii tutulmuştur. Hafızlık eğitimi alan öğrenci sayısı toplamı 2000-2001 öğretim yılına kadar 17.000 ile 20.000 arasında değişiklik göstererek devam etmiş, 2001-2002 öğretim yılından itibaren "28 Şubat Süreci" ve 8 yıllık eğitimin etkisiyle bu sayının düşüşe geçtiği görülmüştür. 2001-2002 öğretim yılında 4713'ü kız, 3161'i erkek olmak üzere toplamda 7874 öğrenci; 2002-2003 öğretim yılında 5834'i kız 3573'ü erkek toplamda 9407 öğrenci; 2003-2004 öğretim yılında 5843'ü kız, 3595'i erkek olmak üzere toplamda 9438 öğrenci hafızlık eğitimi alabilmiştir. 1999-2000 öğretim yılına kadar hafızlık eğitimi alan erkek öğrenci sayısı, kız öğrenci sayısından fazla iken; bu tarihten sonra kız öğrenci sayısı erkek öğrenci sayısına oranla artmıştır. "28 Şubat sürecinde" din eğitimi kapsamında olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Bu kapsamda İmam Hatip Liselerinin ortaokul kısmı kapatılmış, Kur'an kurslarına başlama yaşı sekiz yıllık zorunlu eğitim kapsamında yukarı çıkmıştır. 28 Şubat 1997'de toplanan Milli Güvenlik Kurulu'nda alınan kararlar gereği Kur'an kursları büyük oranda öğrenci kaybına uğramış, hafızlık eğitimi alanların sayısı da bu ölçüde azalmıştır. Bu gelişmeler üzerine bir bildiri yayınlayan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim elemanları, Kur'an kurslarının İmam Hatip Lisesi öğretmenlerinin aracılığı ile MEB tarafından müfredat ve öğretim metotları bakımından pedagojik destek ve rehberlik yapılarak DİB'e bağlı öğretime devam etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Kur'an'ı öğrenmek ve ezberlemek için erken yaşın önemine vurgu yapılarak 14-15 yaşlarından sonra bu eğitimin zor olduğu

[93] Ayhan, *a.g.e.*, s. 474-476.

vurgulanmıştır. Siyasi iktidarın, 2002 yılında değişmesi ile "28 Şubat sürecinin etkileri azalmış, sonraki yıllarda hafızlık eğitimi alan öğrenci sayısı giderek artmıştır.[94]

Kur'an kurslarında hafız olanlar için her ders yılı sonunda Diyanet İşleri Başkanlığı'nca tespit edilen bölgelerde imtihan açılmakta, başarılı olanlara hafızlık belgesi verilmektedir.

1.7. GÜNÜMÜZDE HAFIZLIK EĞİTİMİ

Günümüzde hafızlık eğitimi, genel amaçlarla açılmış Kur'an Kurslarının içinde, diğerlerinden ayrılmış bir grup veya bir bölüm olarak devam ettirilmektedir. Fakat zaman içinde yetiştirdiği hafız sayısındaki çokluğa ve bu işteki tecrübesine istinaden ismi öne çıkmış kurslarda vardır. Bundan başka çok az sayıda camilerdeki öğreticilerden veya özel bir hocadan hafızlık yapan öğrencilerin varlığı da bilinmektedir. Fakat bunların sayısı azdır.

Hafızlık eğitimi bina veya kursta müstakil olmadığı gibi, mevzuatta da genel Kur'an Kurslarının bir parçası olarak değerlendirilmiş ve Başkanlığın 03 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran Kursları ile Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği'nin içinde Kur' an Kurslarının amaçları arasında söylenmiştir. Bu yönetmeliğe göre hafızlığa seçilecek öğrencinin seçimi şu şeklide yapılmaktadır:

1.7.1. Hafızlık Yapacakların Seçimi

Madde 17:

"Hafızlığa ayrılacak olan öğrenciler, yılsonu sınavlarında, Kur' an' ı Kerim' i yüzünden işlek olarak okuma ve ezber kabiliyetleri de dikkate alınarak, sınav komisyonlarınca seçilirler. Kur' an' ı Kerim' i yüzünden okum ayı kurs dışında öğrenenlerden hafız olmak isteyenlerin seçimi de aynı usul ile yapılır.

Hafızlığa ayrılan öğrenciler için, komisyonca örneği Başkanlıkça belirlenen bir belge düzenlenir ve kayıtla ilgili diğer belgelerle birlikte öğrenci dosyasında saklanır.

Bir yerde birden çok kurs olduğu takdirde, hafızlığa çalışan öğrenciler bu am açla ayrılacak bir kursta toplanabilirler. Hafızlığa başlatılan öğrenciler, hafızlıklarını tamamlayıncaya kadar iki yıl eğitim -öğretime devam ederler. Bu süre en çok bir yıl daha uzatılabilir."

Haftalık ders saatleri ve ders konularının işlenmesi ile ilgili olarak:

"Hafızlık çalışması yapılan kurslarda; haftalık ders programları 24 saat üzerinden düzenlenir. Bu sürenin 20 saati Kur'an'ı Kerim, 1 saati İtikat, 1 saati İbadet, 1 saati Siyer ve 1 saati de Ahlâk dersi için ayrılır." denilmektedir.

---

[94] Ayhan, *a.g.e.*, s. 388-389.

Hafızlık tespit sınavının nasıl yapılacağı da bu yönetmelikte bildirilmiştir:

"Hafızlık tespit sınavı ise Başkanlık merkezinde, Başkanlıkça uygun görülen illerde, yurt dışı din hizmetleri müşavirliklerinde, din hizmetleri müşavirliği bulunmayan yerlerde ise ataşeliklerde sözlü olarak yapılır.

Dışarıdan hafızlık belgesi almak isteyenler ile Kur' an Kurslarına devam edip önceki yıllarda yapılan hafızlık tespit sınavlarında başarılı olamayanlardan tekrar sınava girmek isteyenler, 30 Nisan tarihine kadar bulundukları il müftülüklerine dilekçe ile başvururlar.

Müftülükler, hafızlık tespit sınavına girecek Kur' an kursu öğrencileri ile dışarıdan sınava girmek için başvuranların isim listelerini ayrı ayrı düzenleyerek 15 Mayıs tarihine kadar Başkanlığa gönderirler.

Kur' an kursu öğrencisi veya dışarıdan sınava girecek her adaya ilgili müftülüklerce fotoğraflı ve onaylı sınava giriş belgesi verilir. Sınava girecekler, sınava giriş belgesi ile birlikte nüfus cüzdanı fotokopisi ve sınav giriş belgelerindeki fotoğrafın aynı olan iki adet vesikalık fotoğrafı yanlarında bulundururlar.

Başkanlık merkezindeki hafızlık tespit sınavına girmek isteyenler ise, bir dilekçe ile, nüfus cüzdanı fotokopisi ve yeni çekilmiş üç adet vesikalık fotoğrafla birlikte Başkanlığa başvururlar Başkanlıkça kendilerine fotoğraflı ve onaylı sınav giriş belgesi verilir.

Yurt dışında sınava girmek isteyenler de yukarıda belirtilen belgelerle birlikte din hizm tleri müşavirliklerine ve ataşeliklerine başvururlar, müşavirlik ve ataşeliklerce kendilerine fotoğraflı ve onaylı sınav giriş belgesi verilir.

...

Hafızlığa çalışmış olan öğrencilerin hafızlık tespit sınavlarında değerlendirme ise, sadece Kur' an' ı Kerim' i hıfz için 100 puan üzerinden yapılır. Başarılı sayılabilmek için en az 50 puan alınması şarttır." [95]

Hafızlık eğitimi 2014/2015 Eğitim Öğretim yılından itibaren de Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunan İmam-Hatip Ortaokullarında da uygulanmaktadır. MEB bu projede hafızlık eğitimine erken yaşlarda başlayarak öğrenmenin kalıcı hale gelmesini, milli, manevi, ahlaki, kültürel ve insani değerlerin içselleştirilmesinde hafızlığın etkili olacağı fikrini göz önüne almaktadır.[96] Bu konu ile ilgili ayrıntılar şöyledir:

İlgili yönetmeliğin;

32. maddesinin 4.üncü fıkrasında; "Ortaokul/İmam Hatip Ortaokulu 5 inci, 6. ve 7. sınıf öğrencilerine velisinin yazılı başvurusu üzerine bir eğitim ve öğretim yılı Diyanet İşleri Başkanlığının açmış olduğu hafızlık eğitimine devam etmelerine izin verilir. Hafızlık eğitimine devam ettiğini belgelendirenlerden o eğitim ve öğretim yılı için devam zorunluluğu aranmaz. Bu sürenin bitiminde öğrencilerin okula devamları sağlanır. Bu öğrenciler okula döndüklerinde, devam edemedikleri eğitim ve öğretim yılına ait derslerden okul müdürünün

---

[95] Bilal Ünsal, *Günümüz Kur' an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, ss. 18-20.

[96] MEB, DÖGM, *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulama Usul ve Esasları,* Ankara 2018.

sorumluluğu ve koordinesinde, alan öğretmenlerinden oluşturulacak komisyonca sınava alınır. Başarılı olanlar bir üst sınıfa devam ettirilir." denilmektedir. 3. maddenin 2. fıkrasının (a) bendinde; "...İlköğretimde öğrenci, kendi yaş grubu içinde bir bütün olarak değerlendirilir. Bu eğitim kademesi öğrencilerin derslerdeki başarısızlığına bakılarak elenecekleri bir dönem değil, öğretim programlarında öngörülen derslerin ve sosyal etkinlik çalışmalarının ortak katkısıyla ilgi ve yeteneği ölçüsünde yetiştirilecekleri bir dönem olarak değerlendirilir."

27. maddesinin (2). fıkrasının (a) bendinde; "ortaokul ve imam-hatip ortaokullarında bir dersin dönem puanı; öğrencinin sınavlardan, ders etkinliklerine katılımdan ve varsa projeden aldıkları puanların aritmetik ortalamasına göre belirlenir.

14. maddenin 3. fıkrasında ise; "Okulda komisyon oluşturulacak sayıda öğretmenin bulunmaması durumunda il/ilçe milli eğitim müdürlüğüne başvurularak komisyon üyelerinin tamamlanması sağlanır." denilmektedir.

Buna göre 2016-2017 öğretim yılında ortaokul ve imam- hatip ortaokulu 5. , 6. ve 7. sınıf öğrencisi iken ilgi yönetmeliğin 32. maddesine göre hafızlık eğitimi alan ve izinli sayılan öğrenciler en geç 22 Mayıs 2017 tarihine kadar okullarına döndürülerek e-okul sisteminde aktif öğrenci durumuna getirileceklerdir. En geç belirtilen tarihte okullarına dönen ve aktif öğrenci durumuna getirilen söz konusu öğrenciler 22 Mayıs - 02 Haziran 2017 tarihleri arasında ilgi yönetmeliğin 32. Maddesine göre sınava alınacaklardır. Sınav komisyonları; okul müdürü veya müdür başyardımcısının başkanlığında ortaokul ve imam- hatip ortaokullarının 5. ,6. ve 7. sınıflarında okutulan tüm derslerin alan öğretmenleri ile okul rehber öğretmeninden oluşacaktır. Yeterli sayıda öğretmen bulunmaması durumunda İl veya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurularak yeterli sayıda öğretmenin görevlendirilmesi sağlanacaktır.

Sınav sonuçları tutanakla tespit edilerek e-okul sistemine işlenecek ve başarılı olanlar bir üst sınıfa geçeceklerdir. Sınav sonunda başarısız olan öğrencilerin durumu ise ilgi yönetmeliğin 36. maddesine göre toplanacak olan Şube Öğretmenler Kurulunda (ŞÖK)'te görüşülecek ve sınıf geçme durumları Şube Öğretmenler Kurulu (ŞÖK) kararına göre belirlenecektir. Bu öğrencilerin başarı durumları ise ilgi yönetmeliğin 31. maddesinin (2). fıkrasının (c) bendi ile ilgi yönetmeliğin 32. maddesinin 4. fıkrasına göre değerlendirilecektir.[97]

Projenin amacı, öğrencinin İslami ilimlerin yanında fenni ilimlerde de başarılı olmasını sağlamak ve akademik başarılarına katkı sağlamaktır.

[97] Yusuf Tekin (MEB Müsteşarı**),** ***(****Resmi Yazı: 09 Mayıs 2017 Salı)****,*** Konu: Hafızlık Eğitimi Alan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Öğrencileri.

BÖLÜM 2:SİVAS İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ İHO ÖĞRENCİLERİ HAFIZ YETİŞTİRME VE DERS BAŞARISINI DESTEKLEME PROGRAMI[98]

Program kapsamında Sivas il merkezindeki ortaokullarından belirlenen kriterlere göre öğrenci seçilmektedir. Bu öğrencilerin okulları ile beraber, ders başarılarına zarar vermeden, dört yılda kademeli ve kararlı bir şekilde hafızlıklarını yapmaları sağlanır. Bununla beraber takviye programlar ile ders başarılarını artırmalarına yardımcı olunur. Sosyal etkinlikler ile de topluma katılım sürecine destek olunmaktadır.

Öğrenci seçimi; ilk olarak "seviye belirleme sınavı" yapılarak, bu sınavda başarılı olan öğrenciler kursa alınır. Ardından, Temmuz Ağustos aylarında İl Müftülüğünün tecrübeli hocaları tarafından oluşan bir komisyon tarafından, isteyen öğrenciler Kur'an-ı Kerim eğitimine tabii olmakta ve yapılan mülakat sonucu başarılı olan öğrenciler hak kazanmaktadırlar. Öğrenci seçimlerinde ders başarısı, ezber kabiliyeti, okuma becerisi, aile desteği önemli ve belirleyici unsurlardır.

Görevlendirmeler; İl Müftülüklerinde görevli olan hafız Kur'an Kursu öğreticileri hafızlık öğrencileri için görevlendirilir. Aynı zamanda okul öğretmenlerinden de destek sağlanır.

Hafızlık Çalışmaları; Hafızlık çalışmaları genel itibari ile dört senede tamamlanacak şekilde planlanmıştır. İlk yıl hazırlık, son yıl da tekrar yapılacağından, ezberlerin iki yıl içerisinde tamamlanması öngörülmektedir. Hafızlık eğitimi ile örgün eğitimi birlikte devam ettirerek, yoğun hafızlık çalışması yanında örgün eğitime ara vermeden çalışmalarını sürdüren bakanlık proje imam hatip ortaokuludur.

2.1. PLANLAMA VE KOORDİNASYON AŞAMASI

Proje okul, Sivas Milli Eğitim Müdürlüğünün 14.08.2015 tarihli - 8066159 sayılı "Okul/Kurum Ad Verme Hk" yazısındaki planlamaya göre Gültepe Mahallesinde Necdet Şükriye Selen İlkokulu/Ortaokulunun üçüncü binasında Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulu olarak eğitim öğretim faaliyetlerine başlamıştır. 2015-2016 eğitim öğretim yılında 5. Sınıflarda 11 öğrenci ile öğretim yılını tamamlamıştır. Aynı yılın Şubat ayında

[98] MEB, DÖGM, *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulama Usul ve Esasları,* Ankara: MEB Yayınları, 2018. (Bu bölümde yer alan tüm başlıkları içeren ve aşağıda verilmiş olan bilgilere, http://dogm.meb.gov.tr/pdf/Orgun_Egitimle_Birlikte_Hafizlik.pdf-Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Sayfasından ve http://zekihayraniho.meb.k12.tr/-Sivas Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulu internet sayfasından ulaşılmıştır. Erişim Tarihi: 12/10/2019.)

ilimizde, İmam Hatip Ortaokulu beraberinde Hafızlık eğitimi yapılması planlanmış ve koordinesi okul tarafından yürütülmüştür. Okul, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İl Müftülüğünün yapmış olduğu protokol ile 2016/2017 eğitim öğretim yılından itibaren İmam Hatip Ortaokulu müfredatı ile birlikte Hafızlık programını uygulamaya başlamıştır. 2015/2016 eğitim öğretim yılında ilkokulu bitiren 1200 öğrencinin katılmış olduğu sınavla belirlenen 400 öğrenci Temmuz Ağustos aylarında İl Müftülüğünün tecrübeli hocaları tarafından Kur'an-ı Kerim eğitimine tabii olmuş ve yapılan mülakat sonucu 120'si kız, 120'si erkek öğrenci olarak belirlenen 240 Hafız adayı öğrenci okula kayıt yaptırmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında da okul seçtiği 80 kız 75 erkek öğrenci ile birlikte toplamda 177 kız 152 erkek öğrenci ile projeyi yürütmektedir.

2.2. PROJENİN UYGULANACAĞI YER

Proje, Sivas merkezli programlanmış olup, diğer şehirlerde de uygulanabilir. Projenin daha öncesinde farklı illerde uygulandığı örnekleri vardır. 2015/2016 eğitim öğretim yıllarında ise Sivas merkezli olarak programlanmıştır.

2.3. PROJENİN AMAÇLARI

İmam Hatip ortaokullarında okumakta olan öğrencilerin, yaş düzeylerine ve dönemlerinin ihtiyaçlarına uygun, okul ile barışık bir biçimde hafızlıklarını yapmalarını sağlamak, bununla beraber akademik başarılarına yardımcı olmak ve öğrendikleri bilgiler için uygulama alanı sunmaktır. Hafızlık eğitimi ile örgün eğitimi bir arada sürdürerek, yoğun hafızlık çalışması süresince örgün eğitime ara vermeden sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Hafızlığı bitiren öğrencilerin hafızlıklarını sağlatmakla birlikte okul derslerine ağırlık vererek liseye geçiş sınavlarında iyi bir puan almalarına yardımcı olmaktır.

2.4. YETİŞTİRİLMEK İSTENEN İNSAN PROFİLİ

Proje şahsiyet sahibi, her ortam ve şartta inandığı değerleri ödün vermeden yaşayan, bağnazlıktan uzak, kendisi ve toplumu için faydalı olmayı hedefleyen gençlerin yetiştirilmesine destek olmayı amaçlamaktadır.

2.5. HAFIZLIĞIN ÖNEMİ

Bu okulda okuyan öğrencilerin temel kitabı Kur'an'ı Kerim'dir. Öğrenim gören öğrenciler hafızlıklarını tamamlayarak hem de okuldaki derslerden de faydalanarak hem Arapça hem de Türkçe olarak Kur'an'ı anlayan, kavrayan ve başkalarına anlatan öğrenciler yetiştirmek istenmektedir.

2.6. HAFIZLIK EĞİTİMİNDE ORTAOKULLARIN ÖNEMİ

Proje, çocukların erken yaşlarda hafızlık çalışmalarına başlamalarını ve dört yılda yavaş yavaş ve sindire sindire hafızlık yapmalarını esas almaktadır. Zira gerek kıraat için dilin şekillenmesi gerekse Kur'an ezberleme çalışmalarının hızlı ve kalıcı olması için en uygun yaşlar ortaokul yaşları olarak düşünülmektedir. 8 yıllık eğitim ile birlikte hafızlık çalışmalarının ortaöğretim düzeyine gerilemesi hafızlık çalışmalarının sürdürülmesini oldukça zorlaştırmaktayken yeni eğitim sistemi bu fırsatı tekrar ortaokul düzeyindeki öğrencilere sunmuştur. Bu öğrencilerin, okuldaki örgün eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan, hafızlık eğitimi alabilecekleri ortamı bu proje sunmaktadır.

2.7. HAFIZLIK EĞİTİMİNDE SOSYAL ETKİNLİKLERİN YERİ

Öğrencilerin okullarının yanında hafızlığa zaman ayırmaları takdir edilmelidir ki zor ve fedakarlık gerektiren bir iştir. Bu zorluklara rağmen öğrencileri bu faydalı uğraşa yönlendirmek, çevrelerindeki faydasız şeylerden onları uzaklaştırmak ve onları faydalı bir uğraşa yönlendirmek oldukça güçtür. Bunun için bu öğrenciler ile düzenli olarak ilgilenmek, zorlandıkları noktalarda onlara destek olmak ve bu uğraşlarını ilgi çekici bir hale getirmek eğitim öğretim işinin bir görevidir. Bu proje hafızlığa çalışan öğrenciler için büyük bir fırsat olacaktır. Proje sosyal alanda başarı gösteren ve çevresinde insanlarla sağlam sosyal bağlar kuran gençler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

2.8. HAFIZLIK EĞİTİMİNDE AKADEMİK BAŞARI

Proje sadece dini alanda hizmet edecek gençler değil, ilgi ve yeteneklerine uygun kendi seçecekleri alanlarda topluma hizmet edecek gençler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Zira sağlam bir Kur'an bilgisi ve ahlak tüm alanlarda ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaca binaen proje kapsamında öğrencilerin Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji vb. alanlarda, ortaöğretimde ise tüm fenni ve edebi alanlarda desteklenmesi

sağlanacak ve her alanda yetişmiş insan olmalarına katkı sağlanacaktır.

2.9. HAFIZLIK EĞİTİMİNDE YABANCI DİLİN ÖNEMİ

Ülkemizin bulunduğu konum itibari ile yabancı dil bilmek önem arz etmektedir. Bilim ve teknoloji çağında ise İngilizce ve Arapça dillerinin ayrı bir önemi vardır. Proje kapsamında öğrencilerin bu iki dili öğrenmeye istekli olmaları ve temel eğitimlerini ortaokul tamamlanmadan almaları amaçlanmaktadır. Birden fazla dil öğrenmeye istekli olmak öğrencilere kazandırılmaya çalışılan bir amaçtır.

2.10. HAFIZLIK EĞİTİMİNİN TAMAMLANMASI HEDEFİ

Hafızlık temel eğitimi 5. Sınıfta başlamaktadır. Öğrencilerin kabiliyetlerine göre 6. Sınıfın sonunda veya 7. Sınıfın ortasında hafızlıkları tamamlanmaktadır. Her öğrencinin algı ve öğrenme hızı aynı olmadığından başlangıç ve bitiş tarihlerinin aynı olması pek mümkün görünmemektedir. Bu durum göz önüne alınarak liselere geçiş sınavı başarısını yüksek tutmaları amacı ile 7. Sınıfın başında veya sonunda hafızlığın bitirilmesi ana hedeftir.

2.11. ÖĞRENCİ SEÇİMİ

İlkokul 4. Sınıfta okuyan tüm öğrenciler başvuruda bulunabilirler. Başvurusu alınan öğrenciler 4. Sınıfı kapsayan bir seviye tespit sınavına tabi tutulurlar. Sınav tarihi proje okulun web sayfasından duyurulmaktadır. Ayrıca İl Milli Eğitim Müdürlüğü üzerinden okullara gönderilen proje uygulama takviminde bütün sınav aşamalarının tarihleri ile ilgili bilgi verilmektedir. Sınav sonuçlarına göre en yüksek puandan en düşük puana doğru yapılan sıralamada kontenjan dahilinde öğrenciler uyum eğitimine dahil edilirler.

Uyum eğitimi, sınav neticesinde kabul edilen öğrencilerin kayıt dönemine kadar gözlendiği, Kur'an eğitimine yönelik istekliliği, ortama uyumu gibi hususların değerlendirildiği bir hazırlık dönemidir. Bu eğitim neticesinde mülakatla belirlenen adaylar için kesin kayıtlar Eylül ayında yapılmaktadır.

2.12. ÖĞRETİCİ GÖREVLENDİRME

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2014-2015 öğretim yılından itibaren Türkiye genelinde alt yapısı hazır olan bazı okullar proje okul kapsamına alınmıştır. Bu Proje okul

da, ülkemizin ilk İmam Hatip Ortaokulları arasına girmiştir. Proje okul olmanın en önemli yanları, yöneticilerinin Bakanlık tarafından seçilerek görevlendirilmesi, öğretmenlerin Bakanlık tarafından il ve ülke genelinde alanında uzman ve mesleğinde başarılı olanlar arasından seçilmesi, ideal sayıda ve başarılı öğrencilerin bir arada eğitim görme imkanının olmasıdır. Bu okullarda ülkemizin yarınları için ihtiyaç olan öncü ve önder nesilleri yetiştirmek hedeflenmiştir.

2.13. HAFIZLIK FAALİYETLERİ

Hafızlık takip sistemi İl Müftülüğüne bağlı "Hafızlık Takip Komisyonu" tarafından yapılmaktadır. Komisyon, öğrencileri gerek kursa alınırken gerek hafızlık yaparken sistemli bir şekilde takip etmekte, öğrencilerin hafızlığa ne zaman başlayacağına karar vermekte ve hafızlık esnasında sergiledikleri performansı takip ederek düzenli bir şekilde velilere aktarmaktadır. İlk öğretim Kurumları yönetmeliğinin 32/3 maddesinin sağladığı imkan ile hafızlık öğrencilerinin sene kaybı yaşamadan 1 sene dondurma hakkı bulunmaktadır. Proje okul bu hakkı 6. sınıfta kullanmayı düşünmektedir. Sene sonunda okul idaresi tarafından yapılacak sınavda başarılı olan öğrenciler 7. Sınıfa geçmiş olacaktır. Bu program için hazırlanmış olan derslik sistemine ait binada gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Hafızlık faaliyetleri için ilk önce öğrenciler her gün önce hafızlık yapacakları sınıflara gelerek her grup kendi öğreticisi ile dersini yapar, ardından akademik derslere devam ederler.

Hafızlık faaliyetleri aşağıdaki aşamalarda yapılması öngörülmektedir;

➢**İlk Yaz Tatili:** Bu dönem ön elemeyi geçen öğrenciler ile başlamaktadır. Harfler, mahreçler, sıfatları ve temel tecvit kaideleri öğrencilere anlatılır ve bu dönem Kur'an öğreticilerine öğrencileri tanımaları ve sınamaları için bir fırsat mahiyetindedir. Bu dönemin sonunda öğrencilerden kontenjan sayısı kadar başarılı öğrenciler seçilir ve projeye o öğrenciler ile devam edilir.

➢**5.Sınıf (okul ve yaz dönemi):** Ekim-Mayıs ayları arasında öğrenciler Kur'an-ı yüzünden okuma çalışırlar. Öğrenciler hafızlık sistemine göre her cüzün ilk beş sayfası üzerinde çalışırlar. Her sınıf öğreticisi öğrencilerden çalıştıkları dersleri dinler, ardından sonraki günün derslerini satır satır okuyarak öğrencilere tekrar ettirir. Böylece dönem sonunda öğrenciler her cüzün ilk beş sayfasını tekrar tekrar okumaları sayesinde hızlı bir şekilde ve yanlışsız okur duruma gelmiş olurlar. Mayıs-Ekim ayları arasında öğrenciler

çalıştıkları her cüzün ilk beş sayfasını ezberler. Yine aynı çalışmalar devam eder.

➢**6.Sınıf (okul ve yaz dönemi):** Bu dönemde mevzuata uygun olarak öğrenciler örgün eğitime bir yıl ara verirler ve ezberledikleri beş sayfanın üzerine her cüzden on sayfa daha ezberleyerek Kur'an'ın 3/4 'ünü ezberlemiş olurlar. Ancak bu dönemde öğrenciler akademik olarak da bir destek almaları sağlanır ve sene sonunda bu öğrenciler ara verdikleri sınıfın sınavlarına girerek bir üst sınıfa geçmeleri sağlanır.

➢**7.Sınıf (okul ve yaz dönemi):** Öğrenciler örgün eğitime devam ederler ve bu dönemde önceden ezberledikleri sayfaları tekrar ederler. Kur'an-ın kalan ¼ 'ünü (her cüzün son beş sayfası) ise yaz döneminde ezberleyerek hafızlıklarını tamamlamış olurlar.

➢**8.Sınıf (okul ve yaz dönemi):** Öğrenciler son senelerinde hafızlıklarını tekrar ederler ve hafızlıklarını sağlamlaştırmış olurlar.

2.14. AKADEMİK BAŞARIYI DESTEKLEYEN ETKİNLİKLER

Yukarıda bahsedildiği gibi projenin temel amaçlarından birisi de öğrencilerin akademik alanda başarılı olmalarını sağlamaktır. Düzenlenen program ile hem hafızlığı hem de akademik dersleri bir arada götürmek planlanmıştır. Hafta sonu kurslar ile de akademik derslere destek olunmaktadır. Ayrıca sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklerin yanında, sinema, belgesel, münazara, drama, sosyal sorumluluk etkinliği, bilim fuarı gibi etkinliklere öğrencilerin katılımları hedeflenmektedir.

2.15. SOSYAL ETKİNLİKLER

Sosyal etkinlik tüm bireylerin yoğun çalışma temposu içerisinde ihtiyaç duyduğu bir alandır. Hafızlık ve okul disiplini içerisinde yoğun çaba harcayan öğrencilere boş zamanlarında musiki kursları, okçuluk, izcilik gibi etkinlikler uzman eğitimciler tarafından yaptırılmaktadır. Ayrıca cep sineması, oyun salonu, bilişim sınıfı gibi sosyal etkinlik alanları aktif hale getirilmiştir. Bununla beraber gerek il içi gerekse il dışı geziler, kamplar yapılarak öğrencilerin motivasyonlarını artırmak hedeflenmektedir.

BÖLÜM 3: BULGULAR

3.1. ÖĞRENCİLERİN KİŞİSEL BİLGİLERİNE YÖNELİK BULGULAR

Bu bölümde kişisel bilgiler ile ilgili veriler elde edilmiş, tablolaştırılmış ve tablolar daha önce yapılan bazı çalışmalar ile karşılaştırma da yapılarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.1:Öğrencinin Cinsiyeti

	f	*%*
Erkek	167	52,2
Kız	153	47,8
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan 320 öğrencilerden 167'si erkek öğrencidir ve bu % 52,2'lik kısma karşılık gelmektedir. Diğer 153'ü ise kız öğrencidir ve % 47,8'lik kısma karşılık gelir.

Tablo 3.2:Öğrencinin Yaşı

	f	*%*
10-12 yaş	308	96,6
13-15 yaş	11	3,4
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerden % 96,6'sı 10-12 yaş aralığında iken, % 3,4' ü 13-15 yaş aralığındadır. Öğrencilerin büyük bir kısmı 10-12 yaş aralığındadır.

Cebeci, yazmış olduğu bir makalesinde, kurs hocalarının büyük çoğunluğunun kursa gelen öğrencilerde, yaşlarının ilerlemiş olmalarından şikayetçi olduklarını ve hafızlığa başlama yaşlarının 13-15 yaşları uygun olduğunu ifade etmişlerdir.[99]

Çimen ise bu konuda şunları söylemektedir; hafızlığa başlama yaşının %84,5 oranında 11-13 yaşları arasında olduğu ifade edilmektedir. İlköğretimi bitirme yaşının 14-15 olduğu ve bunun daha sonrasında hafızlığa giden öğrenci sayısında düşüş yaşandığını vurgulamaktadır. İlköğretimin zorunlu olma durumunun bu yaştan sonra öğrencinin hafızlığa başlamamasına sebep olduğu ifade edilmiştir. [100]

[99] Cebeci, *a.g.m.*, s.44.
[100] Çimen, *a.g.m.*, s.121.

Yetimova, yazmış olduğu yüksek lisans tezinde, katılımcılara ortaokul çağlarının hafızlık yapmak için uygunluğunu sormuş ve şu değerlendirmeyi ortaya koymuştur.[101]

"Öğrenci-3, on üç yaşında ve Kur'an okumayı babasından öğrendiğini söylüyor. Altıncı sınıfta hafızlığa başlayan Öğrenci-3, kendisi için uygun dönemi şu sözleriyle ifade ediyor."

> *"Evet, bence en uygun yaş benim yaşımdı. Daha önce yapsaydım, daha önce düşünemedim bu konuda nedense, böyle oldu. (...) Uygundu çünkü lisede olsam lisede artık bir takım şeyler meydana geliyor. Öyle ya çünkü hocalarımız da bize anlatıyor. (...) İnsanın tam kafasının açıldığı zamanlar bu zaman, tam böyle beyninin kullanışlı olduğu zamanlar bu zamanalarmış. Ben şuanda yabancı dilde ezberlemeye çalışıyorum. İngilizcesi olsun Arapçası olsun yapmaya çalışıyorum."*

Örgün eğitim ile birlikte hafızlık projesinde ise araştırmaya konu olan öğrencilerin 10-15 yaş aralığında olduklarını ve büyük oranda hafızlığa başlayalı 7-12 ay olduğu görülmektedir. Cebeci'nin çalışmasından da yola çıkarak ideal yaşların bu yaşlar olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 3.3:Öğrencinin Babasının Eğitim Durumu

	f	*%*
Okur-yazar değil	2	,6
İlkokul	33	10,3
Ortaokul	38	11,9
Lise	136	42,5
Üniversite	96	30,0
Yüksek lisans	15	4,7
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarından % 0,2'si okur-yazar değilken, % 10,3'ü ilkokul mezunu, % 11,9'u ortaokul, % 42,5'i lise, % 30,0'u üniversite ve % 4,7'si yüksek lisans mezunudur. Tablodan anlaşıldığı şekliyle büyük çoğunluğunun örgün eğitim aldıkları, yaklaşık 3/1 inin de yüksek eğitim aldıkları görülmüştür.

[101] Pakize Yetimova, *Ortaokula Devam Eden Öğrencilerin Hafızlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar Ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul,2018, s.68.

Tablo 3.4:Öğrencinin Annesinin Eğitim Durumu

	f	%
Okur-yazar değil	4	1,3
İlkokul	98	30,6
Ortaokul	78	24,4
Lise	99	30,9
Üniversite	39	12,2
Yüksek lisans	2	,6
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinden % 1,3'ü okur-yazar değilken, % 30,6'sı ilkokul mezunu, % 24,4'ü ortaokul, % 30,9'u lise, % 12,2'si üniversite ve % 0,6'sı yüksek lisans mezunudur. Tablodan anlaşıldığı şekliyle annelerin büyük bir kısmının örgün eğitim aldıkları, ağırlıklı olarak ortaöğretim seviyesinde oldukları görülmüştür. Tablo 3'e bakıldığında babaların eğitim durumlarının, annelerin eğitim durumlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Tablo 3.5:Öğrencinin Babasının Mesleği

	f	%
Devlet memuru	113	35,3
İşçi	81	25,3
Esnaf	51	15,9
Serbest	59	18,4
Emekli	11	3,4
Çalışmıyor	5	1,6
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarından % 35,3'ü devlet memuru iken, % 25,3'ü işçi, % 15,9'u esnaf, % 18,4'ü serbest çalışan, % 3,4'ü emekli ve %1,6'sı da çalışmıyor durumdadır. Babaların %64'ünün sabit bir gelirinin olduğu görülmüştür. Tablo 3'te görüldüğü gibi babalarının eğitim durumları lise ve üniversite olan katılımcıların, meslek konusunda da devlet memuru veya işçi gibi sürekli bir geliri olan bir meslek grubunda olabilecekleri düşünülebilir.

Tablo 3.6:Öğrencinin Annesinin Mesleği

	f	%
Devlet memuru	24	7,5
İşçi	1	,3
Esnaf	1	,3
Serbest	5	1,6
Emekli	1	,3
Ev hanımı	288	90,0
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinden % 7,5'i devlet memuru iken, % 0,3'ü işçi, % 0,3'ü esnaf, % 1,6'sı serbest çalışan, % 0,3'ü emekli ve % 90,0'ı da ev hanımı durumdadır. Annelerin büyük bir kısmı ev hanımıdır. Annelerin, babalara oranla meslek sahibi olma oranları düşüktür. Tablo 4'te ifade edildiği üzere annelerin, üniversite ve yüksek eğitim oranının düşük olduğu, dolayısıyla çalışmayı değil de ev hanımı olmayı tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo 3.7:Öğrencinin Babasının Dini Eğitim Durumu

	f	%
Kur'an kursu	131	40,9
İmam-hatip lisesi	71	22,2
İlahiyat fakültesi	26	8,1
Hiç din eğitimi almadı	92	28,7
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarından % 40,9'u Kur'an Kursuna gitmiş iken, % 22,2'si İmam Hatip Lisesi mezunu, % 8,1'i İlahiyat Fakültesi mezunu ve % 28,7'si hiç dini eğitim almamış durumdadır. Babaların büyük bir kısmının din eğitimi geçmişinin olduğunu görmekteyiz.

Algur, yazmış olduğu doktora tezinde araştırmaya katılan katılımcıların %36,7'si babasının din eğitimini ailesinden aldığını, %21,8'i Kur'an kursundan, %20,2'si bir hoca

ya da sivil toplum kuruluşu bünyesindeki bir kurumdan, %11,9'u İmam-Hatip Lisesi'nden ve %7,7'si İlahiyat Fakültesinden aldığını ifade etmiştir.[102]

Tablo 3.8:Öğrencinin Annesinin Dini Eğitim Durumu

	f	%
Kur'an kursu	208	65,2
İmam-hatip lisesi	43	13,5
İlahiyat fakültesi	14	4,4
Başka	2	,6
Hiç din eğitimi almadı	52	16,3
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinden % 65,2'si Kur'an Kursuna gitmiş iken, % 15,5'i İmam Hatip Lisesi mezunu, % 4,4'ü İlahiyat Fakültesi mezunu, % 0,6'sı başka yerlerde dini eğitim almış ve % 16,3'ü de hiç dini eğitim almamış durumdadır. Annelerin büyük bir çoğunluğunun din eğitimi geçmişinin olduğunu görmekteyiz.

Tablo 3.9:Öğrencinin Ailesinin Gelir Durumu

	f	%
500-1400	39	12,3
1400-2500	95	29,9
2500-5000	143	45,0
5000 ve daha fazlası	41	12,9
Toplam	318	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelirleri, % 12,3'ü 500-1400 tl arası, % 29,9'u 1400-2500 tl arası, % 45,0'i 2500-5000 tl arası ve % 12,9'unun 5000 tl'den fazla geliri oldukları görülmektedir. Ailelerin yaklaşık olarak yarısının ortalama gelirleri 2500-5000 tl arasında olduğunu görmekteyiz.

[102] Hüseyin Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon Ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Hitit Üniversitesi, (yayınlanmamış doktora tezi), Çorum, 2018, s.147.

Tablo 3.10:Öğrencinin Kaldığı Yer

	f	%
Yurtta kalıyorum	11	3,4
Ailemle kalıyorum	308	96,3
Başka	1	,3
Toplam	320	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim süresince, % 3,4'ü yurtta, % 96,3'ü ailesiyle ve % 0,3'ü de başka yerde kaldıkları görülmektedir. Öğrencilerin tamamına yakını aileleri ile beraber kaldıkları görülmektedir.

Yetimova'nın yazmış olduğu yüksek lisans tezinde örgün eğitim ile birlikte hafızlık projesinin zorlayan yanları öğrencilere sorularak şu değerlendirmede bulunulmuştur;[103]

> *"Hafızlığın zaten zorlu bir süreç olduğunu düşünen Öğrenci-2, kendisi için yatılı kalmakla birlikte daha da zor olduğunu ancak gündüzlüye geçince çok rahatladığını, derslerini daha sağlam yaptığını ifade ediyor."*
>
> *"Hani yatılı kalmam ile ilgili sıkıntım gidince tamamen kendimi böyle o pskolojikman rahatladım ben. Psikolojikman çünkü kendimi çok şeye sokmuştum, çok sıkmıştım kendimi. Psikolojim rahatladı. İşte hani eve gidiyorum, akşam en azından evde yatıyorum. Bu sefer geceleri işte daha rahat uyuyabilmeye başladım. Çünkü evde kendi odamda yatıyordum."*

Güneş, bu konuda şunları ifade etmektedir; hafızlık eğitiminin gündüzlü-yatılı olarak sürdürülmesi konusunda bir katılımcı tarafından öğrencinin hafızlık yaparken aileleri ile kalması gerektiğini ifade ettiğini, ailesi ile oturup kalkması, yiyip içmesinin çocuk ile sohbet edilmesinin çocuğa şevk verdiğini, çocuğun ödüllendirilmesi gerektiğini ve böylece çocuğun teşvik edilmesi hafızlığı bırakmak yerine hafızlığa daha da motive olacağını ifade etmektedir.[104]

---

[103] Yetimova, *a.g.e.*, s.84.
[104] Güneş, *a.g.e.*, s.47.

3.2. ÖĞRENCİLERİN HAFIZLIK EĞİTİMİNE YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Bu bölümde öğrencilere 14 soru yöneltilmiş, hafızlık eğitimine yönelik düşünceleri öğrenilmiştir. Bu bilgilere benzer mahiyette bilgiler literatür araştırması yapılarak örnek mahiyetinde sunulmuştur. Öğrencilerle yapılan nitel araştırmanın sonuçları ile araştırma sonuçları desteklenmiştir.

Tablo 3.11:Öğrenciyi Hafızlık Yapmaya Sevk Eden Sebepler

	Sizi hafızlık yapmaya sevk eden sebepler nelerdir?				
	Ailemin isteği	Kendi isteğim	Hocamın isteği	Mesleğe katkı düşüncesi	Toplam
f	162	291	47	28	320
%	50,6%	90,9%	14,7%	8,8%	100,0%

Araştırmamızın bu değişkeninde öğrencilere birden fazla şıkkı işaretlemelerine izin verildiği için yüzdeler farklılık göstermektedir. Öğrencilere kendilerini hafızlık yapmaya sevk eden sebepler sorulduğunda, öğrencilerin %91'i kendi isteğim şıkkını işaretlemiş, %50,6'sı ailemin isteği ile şıkkını işaretlemiştir. Öğrencilerin hafızlık yapmaya yönelmesinde kendi isteklerinin yanında ailelerin istekleri de önemli bir yere sahiptir.

Oruç, bu konu ile ilgili şunları ifade etmektedir; öğrencilerin kursa gelişlerinde etkili olan faktörün %90'lık bir oran ile kendi istekleri ve gönüllü olarak geldiklerini, %43,75'lik bir oranın ise ailelerinin isteği ile %11,75'lik bir oranın da öğretmen tavsiyesi ile kursa geldiklerini ve bu durumda öğrencilerin kendi istekleri ile gelmelerinin birçok yönden iyi gelişmelere sebep olduğunu ifade etmektedir.[105]

Çimen ise bir makalesinde öğrencilerin %47,6 oranında anne ve babalarının istekleri ile hafızlık yaptıklarını ifade etmiştir. [106]

Yetimova'nın yazmış olduğu yüksek lisans tezinde, katılımcılara hafızlık eğitimi yapmasını kimin istediği ve niçin istediği sorulmuş ve şu değerlendirme ortaya konmuştur;[107]

> *"Küçük yaşlarda iken çok sevdiği bir akrabasının kendisine Kur'an hediye ettiğini onunda kendisini motive ettiğini söylüyor. Hayatına anlam katmak istediğini, onun da Allah ile olan bağla mümkün olacağını da şu sözleriyle açıklıyor."*

[105] Oruç, *a.g.m.*, s.49.
[106] Çimen, *a.g.m.*, s.145.
[107] Yetimova, *a.g.m.*, s.76.

"Hafızlığı niye yapmak istedim, güzel soru. (...) Dördüncü sınıftayken evde sadece bilgisayar başında oturuyordum. (...) Günde bir saat kitap okuyordum, hayatım çok boştu gerçekten. Bazı şeylerim eksikti yani. (...) Okul derslerim, zaten dördüncü sınıfta 90'dı ortalamam. (...) Ve ben de zaten okul derslerini yeterince çalıştığım için dedim 'baba, ben Kur'an Kursuna gideceğim, hafızlık yapayım."

Öğrenciler ile yaptığımız nitel araştırmamızın sonucunda ailelerin istekleri ve kendi istekleri yanında, öğrenciler 4. Sınıftayken okullarına gelen tanıtım broşürleri ve ilkokulda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin kendilerini yönlendirmeleri hafızlık yapmaya sevk eden sebepler olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerle yapılan nitel araştırmamızda öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar şöyledir:

Öğrenci 3: "İlkokul 4. Sınıftayken okula tanıtım broşürleri geldi. Daha hafızlık nedir bilmiyordum tam olarak. Din Kültürü dersinde başarılı olmamdan dolayı Din Kültürü öğretmenim benim hafızlık yapabileceğimi söyledi. Ben de ailem ile konuştum onlar da tamam dedi. Okula kaydımı yaptırdım. Yaz tatilinde yapılan kursu geçtim. Okul tam istediğim gibi gayet memnunum."

Öğrenci 6: "4.Sınıfta okula tanıtım broşürleri geldi. İlk başta gitmek istemedim. Din kültürü öğretmenimiz hafızlığı anlattı. Aileme anlattım senin kararın dedi. Ben de gideceğimi söyledim. Arkadaşlardan gelen olur dedim ama kimse gelmedi. İlk başlarda okula alışamadım. Arkadaşlarım olunca alıştım güzel gidiyor."

Öğrenci 8: "Küçüklükten beri annem anlatıyordu. Hafizlar ahirette nurdan tahtlara oturacaklar, cennette olacaklar filan diye. Annem bana sürekli benim kızım ilerde hafiz olacak diye söylüyordu. O yüzden bu okula gönderdiler. İlk başta ezberlerde zorlandım, hatta arkadaşlardan geride kaldım. Sonra tam sayfa vermeye başladım. Artık çok mutluyum. Okulu çok seviyorum."

Görüldüğü gibi öğrencilerin hafızlık yapmayı istemelerinde birden fazla etken olduğu ortaya çıkmaktadır. 1 numaralı hipotezimiz olan "Öğrenciler hafızlık eğitimini kendileri tercih etmişlerdir." ifadesi doğrulanmıştır.

Tablo 3.12:Öğrencilerin Hafızlık Eğitiminde Geçirdikleri Süre

	Hafızlığa başlayalı kaç ay oldu?			
	1-6 ay	7-12 ay	1 yıl ve daha fazla	Toplam
f	73	173	74	320
%	22,8%	54,1%	23,1%	100,0%

Öğrencilerin büyük bir kısmı %54,1'lik oranda hafızlığa başlayalı 7-12 aylık bir süre olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin büyük bir kısmının hafızlık eğitiminde 1 yıla

yakın bir süre geçirdiği görülmüştür. Buradan, öğrencilerin örgün eğitim ile birlikte hafızlık eğitimi hakkındaki düşüncelerinin şekillendiği ifade edilebilir.

Tablo 3.13:Öğrencilerin Günlük Kaç Sayfa Ham Ezber Yaptıkları

	Günde ham olarak kaç sayfa ezber yapıyorsunuz?				
	Henüz ezberlemeye başlamadım	1-2 sayfa	3-4 sayfa	5-6 sayfa	Toplam
f	14	287	16	3	320
%	4,4%	89,7%	5,0%	0,9%	100,0%

Öğrencilerin birçoğu %89,7'lik bir oran ile günde 1-2 sayfa ham ezber yaptıklarını ifade etmişlerdir. Henüz ezberlemeye başlamayan öğrenciler de vardır.

Öğrenciler ile yaptığımız nitel araştırmamızın sonucunda günlük ham olarak 1-2 sayfa ezber yapan öğrenciler çoğunluktadır. Bir öğrenci yapmış olduğu ham ezber sayfayı şöyle anlatmaktadır:

> *Öğrenci 7: "Bir gün önceden çalıştığım ham ezberi sabah okula gelince ilk saatte veriyorum. Öğretmenimiz beğendiği zaman bana cesaret geliyordu. Eve gitmeden okulda ertesi günün ham ezberine çalışıyorum. Eksiksiz götürmeye çalışıyorum. Dersimi veremediğim günler olursa geri tekrardan ertesi gün iki ders veriyorum."*
>
> *Öğrenci 11: "Bir sayfayı üçe bölerek ezberliyorum. Okulda dersimi verdikten sonra ertesi günün dersine çalışmaya başlıyorum. Eve gidince bu sayfayı üçe bölüp ezberliyorum. Annem dinliyor. Ertesi sabah gidip hocaya hemen o sayfayı veriyorum."*

Öğrencilerin günlük ortalama 1-2 sayfa ham ezber verdikleri görülmektedir. Bu çabanın öğrencilerden edindiğimiz bilgilerle kendilerini yormadığını ifade edebiliriz. 3.14 numaralı tabloda elde edilen verilere bakıldığında da öğrencilerin ezber konusunda zorlandıklarını ifade edebiliriz.

Tablo 3.14:Öğrencilerin Okul İle Birlikte Hafızlık Yapıyor Olmasından Memnun Olup Olmadıkları

	Okul ile beraber hafızlık yapıyor olmaktan memnun musunuz?				
	Çok memnunum	Memnunum	Memnun değilim	Hiç memnun değilim	Toplam
f	32	42	97	149	320
%	10,0%	13,1%	30,3%	46,6%	100,0%

Öğrencilerin okul ile birlikte hafızlık eğitimi almaları konusunda %76,9'luk bir oranla memnun olmadıkları görülmektedir.

Şahin, bir makalesinde Endonezya'da örgün eğitim ile hafızlık yapıldığı ve öğrencilerin tamamının (220 talebe) altı yaşında okula başlayarak, hafızlığa geçmeden ezbere tabi tutulduğu, elemede ezber yeteneği olan ve tecvit ile akıcı Kur'an okuyabilenlerin başarılı sayıldığını, sabah beşten yediye kadar ezber yapan öğrencilerin bu saatten sonra okul eğitimine geçtiklerini ve öğlen yemeği ile namazdan sonra 13.00 ila 14.30 saatleri arasında kaylule (öğlen uykusu) yapılarak, uykudan sonra da duş ve ikindi namazına hazırlık yapıldığını, ikindi ve akşam namazları sonrasında ezberlerin tekrar yapıldığını ve böylece günün üç namazından sonraki vakitlerini ezbere ayırdıklarını ifade etmektedir.[108] Bu uygulama söz konusu projeye benzer bir uygulamadır. Fakat sayısı oldukça azdır.

Buna bağlı olarak öğrencilerin okul ile birlikte hafızlık yapıyor olmaktan memnun olmamalarında eğitim modelinin yetersiz olduğu anlaşılabilir. Ayrıca 3.21 numaralı tabloda öğrencilerin %39'luk bir oranla öğretmenlerinin kırıcı davrandıklarını ifade ediyor olmaları dikkat çekicidir. Bunlara bağlı olarak öğrenciler okul ile birlikte hafızlık eğitimini yaparken zorlandıklarını ifade edebiliriz. 2 numaralı hipotezimiz olan "Öğrenciler okul ile birlikte hafızlık eğitimi yapmaktan memnun değildirler." ifadesi doğrulanmıştır.

Tablo 3.15:Öğrencilerin Hafızlığa Başlamadan Önceki Duruma Dönseler Tekrar Hafızlık Eğitimine Başlama İstekleri

	Hafızlığa başlamadan önceki duruma geri dönseniz tekrar hafızlığa başlamak ister miydiniz?				
	Evet	Hayır	Bilemiyorum	Zorunlu giderdim	Toplam
f	27	10	45	238	320
%	8,4%	3,1%	14,1%	74,4%	100,0%

Öğrencilere hafızlık eğitimine başlamadan önceki durumlarına dönseler tekrardan hafızlığa başlamak isteyip istemeyecekleri ihtimali sorulduğunda, %74,4'lük bir oranın zorunlu gideceklerini söyledikleri görülmüştür. Burada Tablo 3.11 ile bir karşılaştırma yapıldığında öğrencilerin hafızlık eğitimine başlamalarında kendi isteklerinin yanında ailelerinin isteklerinin de önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir. Buna bağlı olarak çıkan sonuçta öğrencilerin zorunlu olarak yine hafızlığa başlayacakları sonucu ortaya çıkmaktadır.

[108] Şahin, *a.g.m.*, s.212.

Çimen, bu konu ile ilgili yaptığı bir araştırmada şunları ifade eder; araştırmaya konu olan öğrencilerin %89,3'ü tekrardan hafız olmayı istediklerini söylemektedirler.[109]

Bizim çalışmamızda %91,6'sı hafızlığa tekrar başlama imkanı olsa tekrar başlamak istemediklerini ifade etmişlerdir. Sebep olarak okul ile birlikte hafızlık eğitiminden zorlandıkları, motive olamadıkları gibi sebepler düşünülebilir.

Tablo 3.16: Öğrencilerin Hafızlık Yapmaktaki Amaçları

	Hafızlık yapmakla hangi amacı yerine getirmiş olacaksınız?					
	Ailemin isteği	Topluma fayda ve saygınlık	Dini bir değer	Hafız anılacağım	Bilmiyorum	Toplam
f	171	228	243	143	15	320
%	53,4%	71,2%	75,9%	44,7%	4,7%	100,0%

Öğrencilere hafızlık eğitimini almalarındaki amaç sorulduğunda, birinci sırada %75,9'luk bir oranla hafızlık eğitiminin dini bir değer olmasından, ikinci sırada %71,2'lik bir oranla topluma fayda ve saygınlık kazanma amacı ile, üçüncü sırada %53,4'lük bir oran ile ailelerinin istekleri ile bu eğitimi yapmak istedikleri görülmektedir.

Oruç, bir makalesinde, öğrencilerin hafızlığa başlama amaçlarına bakıldığında, %75'lik bir oran tek olarak hafızlık eğitimini tamamlamak amacı ile hafızlık eğitimine başladıklarını ifade etmektedir. Bu durum öğrenciler tarafından hafızlığın dini bir değer olarak görülmesi ile açıklanabilir.[110]

Koç, çocuklarda dini duyguların uyanma yaşının 7-14 arası olduğuna dikkat çekilir. Bu duyguların oluşumunda ailenin, arkadaşların ve çevrenin etkisi olmakla birlikte, bireyin dini tutumlarının aile içerisinde edinilen ilk tecrübeye bağlılığından kaynaklandığı vurgulamaktadır. Buna bağlı olarak çocuklarda hafızlığı seçme ve yapma isteklerinde ailenin de katkısı büyüktür.[111]

Öğrencilerle yaptığımız nitel araştırmamızın sonucunda, genel manada öğrencilerin aile yönlendirmelerinin önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Bu istekleri öğrenciler hafızlık eğitimine başlama amacı olarak belirtmektedir. Öğrencin bu konudaki ifadelerinden bazıları şöyledir;

Öğrenci 2: "Hafız olmamı en çok ailem istiyordu. Bana sürekli hafız olacaksın diyorlardı. Hatta bu okul açılmamış olsaydı ben başka bir imam hatip ortaokuluna gidip aynı

[109] Çimen, *a.g.m.*, s. 150.
[110] Oruç, *a.g.m.*, s.50.
[111] Ahmet Koç, Okul Çağı Çocuklarının Ailede Din Eğitimi, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:17, İstanbul, 2008 s.153.

zamanda Kur'an Kursuna gidip hafızlık çalışacaktım."

Öğrenci 10: "Annem hafız olmamı çok istiyordu. Sürekli hafızlığın öneminden bahsediyordu. Böyle bir okulun olduğu haberini alınca aileme söyledim. Onlarda hemen göndermek istediler. Ailem çok istekli hafız olmama."

Buna göre öğrencilerin hafızlık yapmaktaki amaçları dini bir değer olmasının yanında, ailelerinin de istekleri doğrultusunda hafızlık eğitimi yaptıklarını ifade edebiliriz. 3. numaralı hipotezimiz olan "Öğrencilerin hafızlık eğitimi almasındaki amaç, hafızlığın dini bir değer olarak görülmesinden dolayıdır." ifadesi doğrulanmıştır.

Tablo 3.17: Öğrencilere Hafızlık Yapıyor Olmalarından Dolayı Toplumun Bakış Açısı

	Şu anda hafızlık yapıyor olmanız sebebi ile insanlar size nasıl davranıyorlar?			
	Fark edilmiyorum	Küçük görülüyorum	Takdir ediliyorum	Toplam
f	4	28	288	320
%	1,2%	8,8%	90,0%	100,0%

Öğrencilerin hafızlık yapıyor olmaları sebebi ile toplumdaki insanlar tarafından nasıl karşılandığına dair %90,0'lık bir oran ile takdir edildikleri ifade edilmiştir.

Bu tablodan da anlaşıldığı üzere yapılan işlerin takdir ediliyor olması öğrencileri motive etmede önemli bir etkendir.

Koç, anne babanın aşırı otoriter veya aşırı serbest tutumlarından ziyade, çocuğun olumsuz davranışlarına karşı sabırlı, anlayışlı ve hoşgörülü; olumlu davranışlarına karşı cesaret veren, güven veren ve destekleyen anne baba tutumunun daha doğru olacağını ifade etmektedir.

Apaydın bir makalesinde, çocuk üzerinde anne babanın davranışlarının etkili olduğunu, çocuğun onları görerek rol model olarak aldığını, ailenin dini davranışlar ve dini ilişkilerin modeli olduğunu ifade etmiştir.[112] Buna binaen çocukların yurtta ya da aileden uzakta başka yerlerde kalmasındansa ailesi ile kalmasının daha uygun olacağını söyleyebiliriz. 4 numaralı hipotezimiz olan "Hafızlık eğitimi yapan öğrenciler çevre tarafından taktir edilmektedir." ifadesi doğrulanmıştır.

[112] Halil Apaydın, Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi, *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S:12-13 Samsun,2001, s.327.

Tablo 3.18:Öğrencilerin Hafızlık Eğitimini Tamamladıktan Sonra Hangi Okullara Gidecekleri

	Hafızlığı bitirdikten sonra hangi okullarda eğitim yapmak istiyorsunuz?			
	Normal lise	İmam-Hatip	Başka	Toplam
f	81	230	9	320
%	25,3%	71,9%	2,8%	100,0%

Öğrenciler hafızlık eğitimini tamamladıktan sonra %71,9'luk bir oran ile İmam-Hatip lisesine gitmek istemektedirler.

Cebeci, hafızlık yapmakta olan öğrencilerin yarıya yakını din alanı dışında bir öğrenim tercih edeceklerini söylemiş ve bu durumun hafızlık motivasyonuna hiç engel teşkil etmediğine dikkat çekilmiş ve bunun nedeni olarak %55'lik bir oranda öğrencinin hafızlığın yapılması gereken dini bir görev olduğuna inanmaları olarak kabul edilmiştir.[113]

Öğrencilerin ortaokul kısmını İmam Hatip ortaokulunda devam ettirmeleri ve kendi istekleri ile bu okula gelmeleri, ailelerinin büyük bir kısmının din eğitimi geçmişlerinin olması öğrencilerin hafızlık eğitimini tamamladıktan sonra İmam Hatip lisesine devam etmeyi düşündükleri söylenebilir. 5 numaralı hipotezimiz olan "İmam Hatip ortaokulunu bitiren öğrenciler İmam Hatip Liselerine devam etmeyi istemektedir." ifadesi doğrulanmıştır.

Tablo 3.19:Öğrencilerin Hafızlık Eğitimini Tamamladıktan Sonra Hangi Mesleği Yapacakları

	Hafızlığı bitirdikten sonra hangi mesleği yapmak istiyorsunuz?				
	Din görevlisi	Kur'an Kursu hocası	Başka meslek	Diğer	Toplam
f	42	50	227	1	320
%	13,1%	15,6%	70,9%	0,3%	100,0%

Öğrenciler hafızlık eğitimini tamamladıktan sonra %70,9'luk bir oran ile başka meslekleri yapmak istemektedirler.

Oruç bu konuda şunları ifade etmektedir; öğrencilerin %35'i dini alanlar dışında başka meslekleri yapmak istedikleri ortaya çıkmaktadır.[114]

Cebeci bir makalesinde, erkek öğrencilerin hafızlığı bitirdikten sonra dini bir görevde çalışmadıkları ve hatta dindarlık çizgisinden de uzaklaştıklarını ifade etmiştir. Kur'an Kursu öğreticilerinin %65'i, hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı, bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaatine tamamen veya

[113] Cebeci, *a.g.m.*, s.34.
[114] Oruç, *a.g.m.*, s.51.

kısmen katıldıklarını belirtmişlerdir. 1981-2004 yılları arasında toplam 73.179 kişi DİB'den hafızlık belgesi almışlardır. Ancak resmi kayıtlara göre 2004 yılı itibari ile DİB'de hafızlık belgesine sahip personel sayısının 10.705 olduğunu ortaya koymaktadır.[115]

Çimen ise bu konuda yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin %6'sı ilk fırsatta Diyanet bünyesinden ayrılacağını ifade ederken,%94'ü dini bir alanda çalışmayı istediklerini söylediği ifade edilmiştir.[116]

Öğrenciler ile yaptığımız nitel araştırmamızın sonucunda öğrencilerin genelde dini alandan daha çok başka meslekleri yapmak istedikleri görülmüştür. Örneğin,

Öğrenci 7: "Mimar ya da Arkeolog olmak istiyorum. Dini alanda bir meslek yapmayı düşünmüyorum. Ancak Kur'an-ı Kerimi bilirsem en azından çevremdekilere de öğretebilirim diye düşünüyorum."

Öğrenci 11: "Veteriner olmak istiyorum. Her zaman hayalim olmuştur. O yüzden dini bir alanda değil de istediğim, hayal ettiğim alanda çalışmak istiyorum."

3.18 numaralı tabloda görüldüğü gibi öğrencilerin ortaöğretimlerini İmam Hatip Lisesinde devam ettirmeyi düşünmelerine rağmen mesleki kariyerlerini din eğitimi alanı dışında devam ettirmek istedikleri görülmektedir. Bu da öğrencilerin din eğitimini dini bir emir olarak gördükleri için ve ya ailelerin istekleri ile yerine getirdikleri ve mesleki bir kazanıma dönüştürmek istemediklerini gösterebilir. 6 numaralı hipotezimiz olan "Hafızlık okulunu bitirenler büyük oranda dini bir alanda çalışmayı (meslek sahibi olmayı) istemektedir." ifadesi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.20:Öğrencilerin Hafızlık Eğitimini Yaparken Başka Nelerle Meşgul Oldukları

	Hafızlık yaparken başka nelerle meşgul olursunuz?					
	Kitap okuma	Arapça öğrenme	Okul dersleri	Oyun	Başka	Toplam
f	134	150	230	215	30	320
%	41,9%	46,9%	71,9%	67,2%	9,4%	100,0%

Öğrencilere bu soruda birden fazla seçeneği seçmelerine izin verildiği için yüzdeler değişiklik göstermektedir. Öğrenciler hafızlık eğitimi yaparken bu eğitimin dışında boş vakitlerinde birinci sırada %71,9'luk bir oranda okul derslerine çalıştıkları, ikinci olarak %67,2'lik bir oranla oyunun yer aldığı görülmektedir.

[115] Cebeci, *a.g.m.*, s.35.
[116] Çimen, *a.g.m.* s.152.

Öğrencilerle yaptığımız yüz yüze görüşmelerde genel manada boş vakitlerinde daha çok okul derslerine yoğunlaştıkları ve diğer şeyler için pek fazla zamanlarının kalmadığını ifade etmişlerdir.

Öğrenci 4: "Günün ham ezberini tamamladığım zaman okul derslerine çalışıyorum. Okul dersleri ile ezber ancak yetişiyor. Başka şeyler yapmaya vakit kalmıyor. Bazen bilgisayara filan bakmak istiyorum ama çok zamanımız olmadığından bakamıyorum."

Öğrenci 15: "Günümün tamamı hafızlık dersi ve okul dersi ile geçiyor. Dışarı bile çıkacak zamanım kalmıyor. Bu yüzden bazen çok sıkılıyorum."

Öğrencilerin hafızlık eğitiminin yanı sıra büyük oranda okul derslerine çalışarak vakit geçirdikleri görülmüştür. 7 numaralı hipotezimiz olan " Öğrenciler hafızlık eğitimi yaparken boş zamanlarında kitap okumakla meşgul olurlar." ifadesi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.21:Öğretmenlerin Öğrencilere Karşı Davranışları

	Öğretmenlerinizin size karşı davranışları nasıldır?				
	Samimi	Resmi-mesafeli	Kırıcı	Çok içten	Toplam
f	21	30	126	143	320
%	6,6%	9,4%	39,4%	44,7%	100,0%

Öğrencilere öğretmenlerinin davranışları sorulduğunda, %44,7'lik bir oranın öğretmenlerin çok içten davrandıklarını söylerken, %39,4'lük bir oranında öğretmenlerinin kırıcı davrandıklarını söyledikleri görülmektedir.

Benzer bir sonucu Çimen ifade etmektedir. Bu çalışmaya göre öğrenciler öğretmenlerinin davranışlarının, %39,3'ünün sevgi-teşvik-ödüllendirme, %41,7'sinin dayak-tehdit-hakaret, %17,9'unun da hem sevgi-teşvik hem dayak-tehdit içerdiğini ifade etmişlerdir. Burada aşırı cezalandırmanın, disiplin safhasından çıktığı, öğrencileri olumsuz etkilediği kanaatine varılmıştır.[117]

Öğrencilerle yaptığımız nitel araştırmamızın sonucunda, öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışları ve ödül ya da ceza yöntemini uygulayıp uygulamadıkları sorularak şu cevaplar alınmıştır:

Öğrenci 1:" Öğretmenlerimiz çok içten, espri yapıyor, şakalaşıyoruz. Dersi vermediğimiz zaman kızmıyor. Dersi verene yıldız veriyor. Aylık en çok yıldız alanı lokantaya yemeğe götürüyor. Böylece bizi motive ediyor."

Öğrenci 12:"Öğretmenimiz hiç ceza vermez. Dersi veremediğimizde o gün içerisinde tekrar hak tanır ve dersi tekrar alabileceğini söyler. Dersimizi verdiğimiz zaman bize yıldız yapıştırmalar filan veriyor."

[117] Çimen, *a.g.m.*, s.132.

Öğrencilerin birbirine yakın oranlarda çok içten-kırıcı bulmaları öğrencinin psikolojik durumuna, yetişme tarzına ve beklentilerine bağlı olarak değişeceği düşünülebilir. 8 numaralı hipotezimiz olan "Öğretmenlerin davranışları ve eğitim anlayışları ile birlikte, ödül ve cezalar da hafızlık eğitimi yaparken önemli role sahiptir." ifadesi doğrulanmıştır.

Tablo 3.22:Öğretmenlerin Eğitim Anlayışları

	Öğretmenlerinizin eğitim anlayışları nasıldır?			
	Sert-kuralcı	Esnek	Yumuşak ve Anlayışlı	Toplam
f	34	124	162	320
%	10,6%	38,8%	50,6%	100,0%

Öğrencilere öğretmenlerinin eğitim anlayışları sorulduğunda büyük oranda öğretmenlerin yumuşak ve anlayışlı olduklarını görmekteyiz. Genel anlamda öğretmenlerin eğitimsel yaklaşımları öğrenciler tarafından olumlu bulunmaktadır.

Öğrenciler ile yaptığımız nitel araştırmamızın sonucunda öğrenciler yumuşak ve anlayışlı olan öğretmenlerin olduğunu ifade etmişlerdir;

Öğrenci 5: "Öğretmenimiz çok anlayışlı, eğer dersi veremezsek bize moral veriyor. Genel olarak ceza vermiyor. Veremediğimiz dersi bir sonraki güne alacağını söylüyor. Dersi bir hafta boyunca eksiksiz verene çikolata ödülü, bir ay eksiksiz verene yemek ödülü oluyor."

Öğrenci 9: "Öğretmenimiz yumuşak ve anlayışlı. Dersimizi veremeyince kızmıyor. Hatta dersi verdiğimizde bize çeşitli ödüller veriyor. Teneffüse çıkarıyor, yıldızlar veriyor, bizi yemeğe götürüyor. Bu davranışı bize cesaret veriyor."

Görüldüğü gibi öğretmenlerin yumuşak ve anlayışlı olması öğrencilerde motive sağlamaktadır ve bu motive öğrencilerin derslerini zamanında vermeye ve ya eksikliklerini en kısa zamanda tamamlamalarına sebep olmaktadır.

Tablo 3.23:Öğrencilerin Hafızlığı Bırakıp Bırakmama Düşünceleri

	Ezber yaparken birden sıkılıp hafızlığı bırakmayı istediğiniz oluyor mu?				
	Sıkça oluyor	Ara sıra	Çok az	Hiç olmuyor	Toplam
f	55	67	88	110	320
%	17,2%	20,9%	27,5%	34,4%	100,0%

Öğrencilere hafızlık eğitimi yaparken sıkılıp bırakmayı düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda, hiç olmadığını söyleyenlerin yanı sıra bırakmayı istediğini söyleyenlerin sayısı daha fazladır. Öğrencilerin %65,6'lık bir oranda sık ya da az da olsa hafızlığı

bırakmak istedikleri görülmektedir. 3.15 numaralı tabloda görüldüğü gibi öğrenciler tekrar başlamak istememektedirler. %74,4'lük bir oranla zorunlu gideriz şıkkını işaretlemişlerdir.

Öğrenciler ile yaptığımız nitel araştırmamızın sonucunda öğrencilerin hafızlık eğitimini bırakmayı düşündükleri görülmüştür.

Öğrenci 5: "Ezberi veremediğim zaman moralim bozuluyor. Hatta yakın zamanlarda yine düşündüm. Evde ezber çalışırken hazırlayamadığım gün çok aşırı canım sıkılıyor. İşte o zaman bırakmayı çok düşünüyorum. Sonra bu düşüncelerim geçiyor."

Öğrenci 14: "Öğretmenim bazen kırıcı olduğundan bırakmayı düşündüğüm oluyor. Eğer o kırıcı davranmıyor olsa, ezberi veremediğim günlerde beni kırmasa düşünmem. Ama öyle olmuyor. O yüzden düşünüyorum bazen."

Öğrencilerin bırakma istekleri, bir kısmının öğretmen davranışlarından bir kısmının da başarısız olacağı düşüncesi ile morallerinin bozulması sebebi ile hafızlığı bırakmayı isteyebilirler. 9 numaralı hipotezimiz olan "Hafızlığa başlayan öğrencilerin hafızlığı bırakma düşünceleri azdır ve hafızlık eğitimine başlayan birisi bu eğitimi tamamlaması gerekir." ifadesi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.24:Öğrencilerin Hafızlık Eğitimini Tamamlama Gerekliliği Fikri

	"Hafızlığa başlayan öğrenci ezberlemekte zorlansa da hafızlığı tamamlaması gerekir." fikrine katılıyor musunuz?					
	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Fikrim yok	Toplam
f	40	63	43	54	120	320
%	12,5%	19,7%	13,4%	16,9%	37,5%	100,0%

Öğrencilere hafızlığın tamamlanması gerekliliği fikri sorulduğunda, %37,5'lik bir oranın kararsız kaldıkları, diğer oranların da birbirlerine yakın olduğu görülmektedir.

Cebeci, öğrenciler ile yüz yüze de görüşülerek %55'lik bir oranın hafızlık yapıyor olmaktan memnun oldukları ve hafızlığın yerine getirilmesi gereken bir dini görev olduklarına inanarak, kendilerini seçilmiş kişiler olarak gördükleri ifade edilmiştir. Yine aynı makalede öğreticilere "hafızlığa başlayan öğrencilerden yüzde kaçı hafızlığını tamamlayabiliyor?" sorusuna öğreticilerin verdiği cevaplar bu konuda büyük oranda öğrencinin hafızlık eğitimini bıraktığını ortaya koymaktadır. Öğreticilerin %23,9'u hafızlığa başlayan öğrencilerin %50'den daha az bir oranın hafızlığı tamamladıklarını ifade etmişlerdir. [118]

[118] Cebeci, *a.g.m.*, s.48.

Öğrencilerle yapmış olduğumuz nitel görüşmeler sonucunda tablolarda vermiş olduğumuz bilgiler dışında ayrıca şu bilgiler ile karşılaşılmıştır:

- Ezberlenecek sayfanın üç kısma bölünerek ezberlendiği,
- Genel olarak sayfayı ilk önce en az 10 kez yüzüne okudukları,
- Öğrencilerin okulu dondurmak istedikleri ve böylece hafızlığı daha sağlam yapacaklarına ve daha kısa sürede tamamlayacaklarına inandıkları görülmüştür.

3.3. DEĞİŞKENLER ARASI FARKLILIK BULUNAN VERİLER

Bu başlık altında demografik değişkenler ile anlamlı farklılık gösteren bulgular karşılaştırılmıştır. Buna göre cinsiyet ile hafızlık bittikten sonra hangi mesleği yapmak istedikleri, hafızlık bittikten sonra hangi okula devam etmek istedikleri ve öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışları ile ilgili görüşleri karşılaştırılmıştır. Ayrıca babanın din eğitimi durumu ile hafızlığa başladıkları süre ve ailenin gelir durumu ile öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışları ile ilgili görüşleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bunlarla ilgili veriler ve tartışmalar ilgili tablolarda verilmiştir. Farklılık bulunmayan veriler ise bilimsel araştırmamıza katkı sağlamayacağı varsayılarak değerlendirme dışı tutulmuştur.

Tablo 3.25: Cinsiyet ile Hafızlık Bittikten Sonra Hangi Mesleği Yapmak İstediklerine Yönelik Bulgular

			Hafızlığı bitirdikten sonra hangi mesleği yapmak istiyorsunuz?				
			Din görevlisi	Kur'an Kursu hocası	Başka meslek	Diğer	Toplam
Cinsiyet	Erkek	*f*	31	12	124	0	167
		%	18,6%	7,2%	74,2%	0,0%	100,0%
	Kız	*f*	11	38	103	1	153
		%	7,2%	24,8%	67,3%	0,7%	100,0%
Toplam		*f*	42	50	227	1	320
		%	13,1%	15,6%	70,9%	0,3%	100,0%
Ki-kare(Chi-Square)							,000

Tabloda cinsiyet ile hafızlık eğitimini tamamladıktan sonra hangi mesleği yapma düşünceleri karşılaştırılmıştır. Bu iki değişken arasındaki ki kare testi sonucunda p değeri 0,00 çıkmıştır. $P<0,05$ olduğundan dolayı cinsiyet ile hafızlık eğitimini tamamladıktan sonra hangi mesleği yapma düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo incelendiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre Kur'an Kursu hocalığını daha az tercih ettikleri, buna karşı kız öğrencilerden daha fazla din görevlisi olmak istedikleri sonucunu çıkartabiliriz. Bu durum kız öğrencilerinin yetişkin eğitiminden

daha ziyade çocukların eğitimine erkeklerden daha fazla istekli olabileceklerini düşündürmektedir. Ya da erkek öğrencilerin diyanet camiasında daha baskın bir konumda olmalarından kaynaklanabilir.

Tablo 3.26: Cinsiyet ile Hafızlık Bittikten Sonra Hangi Okula Devam Edileceğine Yönelik Bulgular

			Hafızlığı bitirdikten sonra hangi okullarda eğitim yapmak istiyorsunuz?			
			Normal lise	İmam-Hatip	Başka	Toplam
Cinsiyet	Erkek	*f*	54	111	2	167
		%	32,3%	66,5%	1,2%	100,0%
	Kız	*f*	27	119	7	153
		%	17,6%	77,8%	4,6%	100,0%
Toplam		*f*	81	230	9	320
		%	25,3%	71,9%	2,8%	100,0%
Ki-kare(Chi-Square)						,003

Tabloda cinsiyet ile hafızlık eğitimini tamamladıktan sonra hangi okullara devam edileceği karşılaştırılmıştır. Bu iki değişken arasındaki ki kare testi sonucunda p değeri 0,03 çıkmıştır. $P<0,05$ olduğundan dolayı cinsiyet ile hafızlık eğitimini tamamladıktan sonra hangi okullara devam edileceği kararı arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılığın; hafızlıktan sonra normal liseyi tercih etmede ortaya çıktığı tablodaki verilerden görülmektedir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre hafızlık sonrası eğitimlerini dini eğitim veren bir kurumda devam ettirmeme konusunda daha fazla eğilim göstermektedir.

Buna rağmen, erkek ve kızlarda ortaokulu bitirdikleri zaman büyük oranda imam hatip lisesine devam edecekleri de görülmektedir. Erkek öğrencilerde imam hatip lisesine devam etmek isteyen öğrencilerin oranı %66,5 olmakla birlikte sayı olarak 111 kişiye karşılık gelmektedir. Kız öğrencilerde ise imam hatip lisesine devam edeceklerin oranı %77,8'dir ki bu da 119 kişiye karşılık gelmektedir. Böylece imam hatip ortaokulunu bitiren öğrencilerin büyük çoğunluğu imam hatip lisesine devam etmek ister hipotezimiz doğrulanmıştır.

Cebecinin 2006 yılında yazmış olduğu makalede[119], hafızlık yapmakta olan öğrencilerin yarıya yakını din alanı dışında bir öğrenim tercih edeceklerini söylemiş ve bu durumun hafızlık motivasyonuna hiç engel teşkil etmediğine dikkat çekilmiş ve nedeni olarak da %55'lik bir orandaki öğrencilerin hafızlığın yapılması gereken dini bir görev olduğuna inandıkları kabul edilmiştir.

Tablo 3.27: Cinsiyet ile Öğretmenlerin Öğrencilere Karşı Davranışlarına Yönelik Bulgular

			Öğretmenlerin size karşı davranışı nasıldır?				
			Samimi	Resmi-mesafeli	Kırıcı	Çok içten	Toplam
Cinsiyet	Erkek	*f*	8	11	67	81	167
		%	4,8%	6,6%	40,1%	48,5%	100,0%
	kız	*f*	13	19	59	62	153
		%	8,5%	12,4%	38,6%	40,5%	100,0%
Toplam		*f*	21	30	126	143	320
		%	6,6%	9,4%	39,4%	44,7%	100,0%
P							0,029

Tabloda cinsiyet ile öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışları karşılaştırılmıştır. T testi neticesinde p değeri 0,029 olarak çıkmıştır. Bu değer neticesinde öğrencilerin cinsiyetleri ile hoca davranışlarını değerlendirmeleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Tablo incelendiğinde bu farklılığın erkek öğrencilerin hocalarını kız öğrencilere göre "çok içten" bulmalarından kaynaklandığı görülebilir.

Şuna dikkat edecek olursak, öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışları büyük oranda çok içten olduğu görülmekte ve bu da 143 kişiye karşılık gelmektedir. Yalnız hocalarının kırıcı davrandıklarını söyleyen öğrencilerin de sayısı azımsanmayacak orandadır ve bu 126 kişiye karşılık gelmektedir. Hocaların öğrencilere çok içten davranması hafızlık sürecinin daha da kolaylaşacağı anlamına gelir.

[119] Cebeci, *a.g.m.*, s.34.

Çimen'in 2007 yılında çalıştığı makalesinde[120] öğrenciler hocalarının %39,3'ünün sevgi-teşvik-ödüllendirme, %41,7'sinin dayak-tehdit-hakaret, %17,9'unun da hem sevgi-teşvik hem dayak-tehdit olduğunu ifade etmişlerdir. Burada aşırı cezalandırmanın, disiplin safhasından çıktığı, öğrencileri olumsuz etkilediği kanaatine varılmıştır.

Tablo 3.28:Baba Din Eğitimi ile Hafızlığa Başlayalı Kaç Ay Olduğuna Yönelik Bulgular

			Hafızlığa başlayalı kaç ay oldu?			
			1-6 ay	7-12 ay	1 yıl ve daha fazla	Toplam
Baba Din Eğitimi	Kur'an kursu	*f*	22	74	35	131
		%	16,8%	56,5%	26,7%	100,0%
	İmam-Hatip lisesi	*f*	18	38	15	71
		%	25,4%	53,5%	21,1%	100,0%
	İlahiyat fakültesi	*f*	11	12	3	26
		%	42,3%	46,2%	11,5%	100,0%
	Hiç din eğitimi almadı	*f*	22	49	21	92
		%	23,9%	53,3%	22,8%	100,0%
Toplam		*f*	73	173	74	320
		%	22,8%	54,1%	23,1%	100,0%

Tabloda babanın dini eğitim durumu ile hafızlığa başlama süreleri karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin büyük bir kısmının hafızlığa başlayalı 7-12 ay arasında oldukları görülmektedir.

Tek yönlü Anova testi Games-Howell Post-Hoc analizi sonuçlarında babanın din eğitimi ile öğrencinin hafızlığa başlama aralıkları arasında p değeri 0,039 ($p<0,05$) olarak görülmüştür. Bu açıdan bu iki değişken arasında babası ilahiyat fakültesi mezunları ile

[120] Çimen, *a.g.m.*, s.132.

babası Kur'an Kursu din eğitimi almış olan öğrencilerin hafızlığa başlama sürelerinde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tablo incelendiğinde din eğitimini Kur'an Kursundan alan babaların çocuklarını hafızlığa daha erken yaşlarda teşvik ettikleri söylenebilir.

Tablo 3.29: Aile Gelir Durumu ile Öğretmenlerin Öğrencilere Karşı Davranışlarına Yönelik Bulgular

			Öğretmenlerin size karşı davranışı nasıldır?				
			Samimi	Resmi-mesafeli	Kırıcı	Çok içten	Toplam
Aile Gelir Durumu	500-1400	*f*	11	2	13	13	39
		%	28,2%	5,1%	33,3%	33,3%	100,0%
	1400-2500	*f*	4	8	36	47	95
		%	4,2%	8,4%	37,9%	49,5%	100,0%
	2500-5000	*f*	3	17	65	58	143
		%	2,1%	11,9%	45,5%	40,6%	100,0%
	5000 ve daha fazlası	*f*	2	3	12	24	41
		%	4,9%	7,3%	29,3%	58,5%	100,0%
Toplam		*f*	20	30	126	142	318
		%	6,3%	9,4%	39,6%	44,7%	100,0%
Ki-kare(Chi-Square)							,000

Tabloda aile gelir durumu ile öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışları karşılaştırılmıştır. Ki kare analizi bu değişkenler arasında bir farklılığın ($p<0,05$) olduğunu göstermektedir. Farklılığın yönünü belirlemek üzere Tek yönlü Anova testi uygulanmıştır. Games-Howell Post-Hoc analizi sonucunda 500-1400 (alt gelir grubu) ile 1400-2500 (orta gelir grubu) arasında p değeri 0,028 çıkmıştır. Bu neticeye göre bu iki gelir grubu arasında öğretmen davranışlarını değerlendirmede anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Bu farklılığın yönü tabloya bakıldığında öğretmenlerin davranışlarını "samimi" bulma ve "çok

içten” şıkları arasında olduğu görülmektedir. Orta gelir grubu alt gelir grubuna göre öğretmen davranışlarını “çok içten” olarak belirtmiştir. Benzer durum alt gelir grubu ile 2500-5000 (üst gelir grubu) arasında da söz konusudur. Bu iki değişken arasında p değeri 0,003 olarak çıkmaktadır. Alt gelir grubu ile 5000 ve daha fazlası (daha üst gelir grubu) arasında p değeri 0,021’dir. Bu açıdan daha üst gelir grubu alt gelir grubuna göre öğretmen davranışlarını “çok içten” bulmaktadır. Ancak öğretmen davranışlarını “samimi” şıkkını işaretlemeleri açısından tabloya bakıldığında alt gelir grubu öğrencilerinin diğer tüm gelir gruplarına göre öğretmen davranışlarını daha fazla “samimi” buldukları ifade edilebilir. Bu, şıkları (samimi ve çok içten) birbirine çok yakın bulmalarından kaynaklanan tercih edememe durumundan kaynaklandığını düşündürmektedir. “Samimi” bulma şıkkı anketten çıkartıldığında alt gelir grubunun öğrencilerinin de yoğunluklu olarak “çok içten” şıkkını tercih edebileceği söylenebilir. Bu açıdan incelendiğinde öğrencilerin gelir gruplarına bakılmaksızın öğretmen davranışlarını genelde içten buldukları sonucunu çıkartabiliriz.

Buna göre; aile gelir durumu 2500-5000 arası olan öğrencilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Öğrencilere hocalarının davranışları sorulduğunda %45,5’lik bir oran, öğretmenlerin kırıcı davrandıklarını ifade etmektedirler, bu oran 65 kişiye karşılık gelmektedir. Toplamına bakıldığı zaman ise %44,7’lik bir oranın hocalarının çok içten davrandıklarını söyledikleri görülmektedir, bu oran ise 142 kişiye karşılık gelmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye'de yapılmakta olan örgün eğitimle birlikte hafızlık eğitiminin mevcut durumunu tespit edip, problemlerini ortaya çıkarmak ve bu problemlere çözüm önerileri geliştirmek amacıyla Sivas ilinde "Örgün Eğitim İle Birlikte Hafızlık Projesi" kapsamında hafızlık eğitimi veren Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulu'nda bulunan öğrenciler üzerinde yapılan bir alan araştırmasıdır. Araştırmanın amacına uygun hazırlanan iki ayrı veri toplama aracıyla 153'ü kız, 167'si erkek olmak üzere toplam 320 öğrenciye anket uygulanmıştır.

Elde edilen veriler sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan "SPSS for Windows 20" istatistik programına yüklenmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulardaki sayısal değerler tablolarda düzenlenmiş ve ortaya çıkan sonuçlar yorumlanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmamızın bu bölümünü iki kısım da ele alacağız. Birinci kısım da örgün eğitimle birlikte hafızlık eğitimi ile ilgili elde ettiğimiz sonuçları sıralayacağız. İkinci kısımda ise bu sonuçlarda tespit ettiğimiz problemlere sunacağımız çözüm önerilerini sıralayacağız.

SONUÇ:

- Hafızlık yapan öğrencilerin okul ile birlikte hafızlık yapıyor olmaktan zorlandıklarını ifade etmişlerdir.
- Öğrencilerin bir kısmı hafızlık yaparken ezberlemekte zorlansalar da hafızlığı bırakmayı hiç düşünmemişlerdir. Fakat hafızlığı bırakmayı düşünenlerin sayıları da bir hayli fazladır.
- Öğrencilerin büyük bir kısmı hafızlığa kendi istekleriyle gelmişlerdir. Buraya gelirken hafızlığın dini bir emir olduğunu göz önünde bulundurmuşlardır. Aynı zamanda öğrencilerin bu okula gelmelerinde ailelerin istekleri ve ilkokulda öğretmen yönlendirmesi ve okul tanıtım broşürlerinin önemli bir yeri vardır. Bu sonuç yüz yüze görüşmelerimizde daha da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.
- Öğrencilerin hafızlığa başlama yaş ortalaması 10-14 yaşları arasındadır.
- Öğrenciler hafızlık yaparken toplum tarafından takdir edilmektedir.
- Öğrencilerin büyük bir kısmı bu okulu bitirdikten sonra İmam-Hatip Liselerine devam etmeyi düşünmelerine rağmen, dini bir alanda değil başka alanlarda çalışmak istemektedirler.

➢Hafızlığa devam eden öğrencilerin çoğu ailesi ile birlikte kalmaktadır. Ailesi ile kalan öğrencilerin ezberlerini annelerine ya da babalarına dinletme imkanları olmaktadır.

➢Hafızlığın sadece dini alanlarda çalışanlara ya da okuyanlara değil de herkes tarafından yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu sonuç nitel araştırma sorularına verilen cevaplarda daha net anlaşılmaktadır.

➢Öğrencilerin hafızlık eğitimi dışındaki boş zamanlarını kitap okuyarak değil de daha çok okul dersleri ve oyun ile geçirdikleri ortaya çıkmıştır.

➢Öğrenciler üzerinde sosyal aktivitelerin (gezi, piknik vs.) motive yönünden çok faydalı olduğu, hocaların çeşitli şartlar üzere verdikleri ödüllerin de derse motivede önemli rol oynadığı görülmüştür.

ÖNERİLER:

➢Örgün eğitimle birlikte hafızlık eğitimi yapacak öğrencilerin sınıf kontenjanları sınırlandırılmalı, böylece öğrencileri takip konusunda daha kolay olmalıdır.

➢Süreç hakkında veliler bilgilendirilmeli ve velilerin desteği sağlanmalıdır.

➢Hafızlık hocaları öğrenciye kızan, hakaret eden kişiler olmamalı, aksine yumuşak huylu, güzel sözlü ve öğrencilerin kalbini kazanan hocalar olmalıdır.

➢Öğrencilere meslekler ve gelecekteki hedefleri hakkında geniş bilgilendirmeler yapılmalıdır.

➢Sosyal aktiviteler çoğaltılmalı, sadece çok başarılı öğrencilere değil diğer öğrencilere de bazı sosyal etkinlikler yaparak onlarında derse daha fazla motive olması sağlanmalıdır.

➢Öğretmenler öğrencilere küçük de olsa ödül vermeli ve öğrenciyi derse motive etmelidir.

➢Öğrencilerin büyük bir kısmı hafızlık eğitimini bırakmayı akıllarından geçirmektedir. Buna sebep olan etmenler incelenmelidir.

➢Özellikle öğrencilerin aileden uzak kalmaması sağlanmalıdır. Çünkü aileden uzak kalan bir öğrencinin derse kendini vermesi zor olmaktadır. Araştırmamızda da bu sonuç gözlemlenmiştir. Öğrencinin hafızlık sürecinde okul ve öğretmenin yanında ailede önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

ALTUNTAŞ, Halil, *Namaz ve Kur'an*, 2.Baskı, Ankara, DİB Yayınları, 2013

APAYDIN, Halil, *Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S:12-13 Samsun, 2001

AYHAN, Halis, *Türkiye'de Din Eğitimi,* İstanbul, İFAV Yay., 1999

BALCI, İsrafil, *Sadık Halife Hz. Ebu Bekir*, 1. Baskı, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2016

BOZKURT, Nebi, "Hafız Maddesi", *DİA*, C.15, İstanbul, 1997

_____, "Darülkurra Maddesi", *DİA*, C.8, İstanbul, 1993

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz Kitabı*, 9. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2008

CANAN, Mehmet Zeki, *İslam Tarihi*, C. 1, İstanbul, Yelken Matbaası 1977

CEBECİ, Suat, Hafızlık Eğitimi ve Sorunları, *Değerler Eğitimi Dergisi*, IV-4/11, 2006

ÇAĞRICI, Mustafa, "Kur'an Kursu Maddesi", *DİA*, C. 26, İstanbul, 2002

ÇELEBİ, Ahmet, *İslamda Eğitim Öğretim Tarihi*, çev. Ali Yıldırım, 4. Baskı, İstanbul, Damla Yayınevi, 2013

ÇELİK, Ömer, Hafızlık, *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmi Dergi*si, 13-14, Bişkek, 2012

ÇİMEN, Abdullah Emin, Hafızlık Müessesesi, *Din Eğitimi Araştırmalar Dergisi*, Sayı 18, 2007

DEMİRCİ, Muhsin, *Tefsir Usulü*, 16. Baskı, İstanbul, İFAV Yayınları, 2011

DERELİ, Vehbi, *Kur' an Muhtevası ve Yorumu*, 1. Baskı, Ankara, Fecr Yayınları, 2011

FARUK, Ahmed, *Eshab-ı Kiram*, 38. Baskı, İstanbul, Hakikat Kitabevi Yayınları, 2006

GÜNEŞ, Adem, *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Bir Durum Analizi*, 1.Baskı, İstanbul, Arı Sanat Yayınları,2019

KANDEHLEVİ, Yusuf, *Hayat' üs-Sahabe*, C. 5, İstanbul, Akit Yayınevi, 1996

KANDEMİR, Yaşar, "Hafız Maddesi", *DİA*, C.15, İstanbul, 1997

KARAMAN, Hayreddin, Çağrıcı Mustafa, Dönmez İbrahim Kafi, Gümüş Sadtettin, *DİB Kur' an Yolu Tefsiri*, C. 5, Ankara, DİB Yayınları, 2007

KARSLI, İlyas, *Temel Öğrenci Sözlüğü*, 10. Baskı, İstanbul, Damla Yayınevi, 2002

KOÇ, Ahmet, Okul Çağı Çocuklarının Ailede Din Eğitimi, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat*

Fakültesi Dergisi, Sayı:17, İstanbul, 2008

Kur' an' ı Kerim, 7. Baskı, Ankara, DİB Yayınları, 2010

LANDAU, Jacob, "Küttab Maddesi", *DİA*, C. 27, İstanbul, 2003

NEVEVİ, Muhyididdin, *Riyaz' üs-Salih' in*, çev. Mehmet Emre, İstanbul, Bedir Yayınları, 1974

ÖCAL, Mustafa, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul, Dergâh Yay., 2015.

ÖGE, Ali, Dereli Vehbi, *Kur' an Bilgisi*, 1. Baskı, Konya, Kitap Dünyası Yayınları, 2012

ÖZCAN, Tahsin, "Osmanlılar Maddesi", *DİA*, C. 33, İstanbul, 2007

ÖZTÜRK, Cemil, "Osmanlılar Maddesi", *DİA*, C. 33, İstanbul, 2007

SAĞMAN, Ali Rıza, *Din Adamları Nasıl Yetiştirilmeli*, Ahmet Said Matbaası, İstanbul, 1951

SARIÇAM, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 4. Baskı, Ankara, DİB Yayınları, 2005

_____, Erşahin Seyfettin, *İslam Medeniyet Tarihi*,3. Baskı, Ankara, TDV Yayınları, 2015

ŞAHİN, Hatice, Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı, *Dini Bilimler Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı 2, C. 11, 2011

ÜNSAL, Bilal, *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006

YILMAZ, Nazif, *Kur' an' ı Kerim' i Nasıl Öğretelim*, İstanbul, DEM Yayınları, 2016

http://dogm.meb.gov.tr/pdf/Orgun_Egitimle_Birlikte_Hafizlik.pdf

http://zekihayraniho.meb.k12.tr/

https://www.luggat.com/hamele-i%20kur'an/1/1

EKLER

1) İzin Dilekçesi ve İzin oluru

İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

SİVAS

Sivas/Yıldız İmam-Hatip Ortaokulu'nda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yapmaktayım. Halen Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Din Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans öğrencisi olarak öğrenim görmekteyim. "İmam-Hatip Ortaokullarında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi" (Sivas Zeki Hayran İmam-Hatip Ortaokulu Örneği) konulu yüksek lisans tezimde alan araştırması yapmak istiyorum. Gerekli iznin verilmesi hususunda;

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

…/…/2018

Muhammet ARSLANTAŞ

Adres: Seyrantepe Mah. M. Akif Ersoy Cad.
Emek Apt. A Blok D:4 Sivas/Merkez
Tel: 0506 058 27 20

Ekler: - Anket soruları
- Görüşme tutanağı

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 92255297-605.01-E.7741295 17.04.2018
Konu : Araştırma İzni
(Muhammet ARSLANTAŞ)

.....

.....MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi :a)Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammet ARSLANTAŞ'ın 10/04/2018 Tarihli Dilekçesi.
b)Valilik Makamının 13/04/2018 Tarihli ve 92255297-605.01-E.7601812 Sayılı Onayı.
c)Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22/08/2017 Tarihli 35558626-10.06.01-E.12607291 Sayılı 2017/25 No'lu Genelgesi.

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammet ARSLANTAŞ'ın, "İmam-Hatip Ortaokullarında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi (Sivas Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulu Örneği)" konulu araştırma çalışması kapsamında, onaylı bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen veri toplama araçlarının, gönüllülük esas olmak kaydıyla İlimiz merkezinde bulunan Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulunda uygulanması Valilik Makamının ilgi (b) onayı ile uygun görülmüş olup onay örneği yazımız ekinde gönderilmiştir.

Söz konusu araştırma çalışmasının bitiminde, araştırma yapan kişi tarafından sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında Müdürlüğümüze gönderilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Halil KURT
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EK : İlgi (b) Onay Örneği (1 Sayfa)

DAĞITIM :
Gereği :
-Muhammet ARSLANTAŞ

Bilgi :
-Zeki Hayran İHOO Müd.

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır
17/04/2018
Şef

Muhsin Yazıcıoğlu Blv. No:23 SİVAS
Elektronik Ağ: http://sivas.meb.gov.tr
e-posta: arge58@meb.gov.tr ; istatistik58@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: L.KELDAL / Şef
Tel : (0 346) 2805800
Faks : (0 346) 2805948

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden c49a-e743-3870-b73b-43df kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 92255297-605.01-E.7601812 13.04.2018
Konu: Araştırma İzni
(Muhammet ARSLANTAŞ)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi :a)Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammet ARSLANTAŞ'ın 10/04/2018 Tarihli Dilekçesi.
b)Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22/08/2017 Tarihli 35558626-10.06.01-E. 12607291 Sayılı 2017/25 No'lu Genelgesi
c)Valilik Makamının 25/09/2017 Tarih ve 92255297-605.99-E.14865549 Sayılı Onayı.

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammet ARSLANTAŞ, "İmam-Hatip Ortaokullarında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi (Sivas Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulu Örneği)" konulu tez çalışması kapsamında, İlimiz merkezinde bulunan Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulunda anket ve görüşme çalışması yapmak istemektedir.

İlgi (a) dilekçe ekindeki anket ve görüşme çalışması; Valilik Makamının ilgi (c) onayı ile oluşturulan Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiş olup çalışmanın eğitim öğretimin aksatılmaması ve katılımcıların izni olmadan resim, video ve ses kayıtlarının alınmaması kaydıyla, İlimiz merkezinde bulunan Zeki Hayran İmam Hatip Ortaokulunda uygulanmasında bir sakınca görülmemektedir.

Onaylarınıza arz ederim.

Halil KURT
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
13.04.2018

Mustafa ALTINSOY
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı İle Aynıdır
13/04/2018
Şef

Muhsin Yazıcıoğlu Bulvarı No:23 SİVAS
Elektronik Ağ:http://sivas.meb.gov.tr
Eposta:arge58@meb.gov.tr;istatistik58@meb.gov.tr

Bilgi için: L. KELDAL / Şef
Tel:0 346 2805800
Faks:0 346 2805948

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 8eb8-7ece-3ae1-a620-e64d kodu ile teyit edilebilir.

2) Anket soruları

"İmam-Hatip Ortaokullarında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi" sorunlarını tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek üzere bir çalışma yapılmaktadır. Gerçekçi ve güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için sizin vereceğiniz bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuçların şahsınızla bir ilgisi bulunmamaktadır, o yüzden isminizi yazmanızı istemiyoruz. 10 soru (A Grubu) demografik özelliklere (kişisel bilgilere) yönelik sorular, 17 soru (B Grubu) ise problem alanına yönelik (hafızlık ile ilgili) sorulardır. Lütfen aşağıdaki soruları size göre en doğru şekilde cevaplayınız. Yardım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Muhammet ARSLANTAŞ
Gaziosmanpaşa Üni. Sos. Bil. Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

A GRUBU (KİŞİSEL BİLGİLER)

1- Cinsiyetiniz?

a( ) Erkek
b( ) Kız

2- Kaç Yaşındasınız?

a( ) 10-12
b( ) 13-15
c( ) 15- ve daha fazla

3- Babanızın öğrenim durumu nedir?

a( ) Okur-Yazar Değil
b( ) İlkokul
c( ) Ortaokul
d( ) Lise
e( ) Üniversite
f( ) Yüksek Lisans

4- Annenizin öğrenim durumu nedir?

a( ) Okur-Yazar Değil
b( ) İlkokul
c( ) Ortaokul
d( ) Lise
e( ) Üniversite
f( ) Yüksek Lisans

5- Babanızın mesleği nedir?

a( ) Devlet memuru (öğretmen, polis, subay, mühendis, doktor, hemşire v.b.)
b( ) İşçi
c( ) Esnaf / zanaatkâr (üretici, fırıncı, demirci, tamirci v.b.)
d( ) Serbest (çiftçi, seyyar satıcı, inşaat v.b.)
e( ) Emekli
f( ) Çalışmıyor
g( ) Diğer (yazınız)

6- Annenizin mesleği nedir?

a( ) Devlet memuru (öğretmen, polis, subay, mühendis, doktor, hemşire v.b.)
b( ) İşçi
c( ) Esnaf / zanaatkâr (üretici, fırıncı, demirci, tamirci v.b.)
d( ) Serbest (çiftçi, seyyar satıcı, inşaat v.b.)
e( ) Emekli
f( ) Ev Hanımı
g( ) Diğer (yazınız)

7- Babanızın dini eğitimi nedir?

a( ) Kur'an Kursu
b( ) İmam-Hatip Lisesi
c( ) İlahiyat Fakültesi
d( ) Başka(yazınız)
e( ) Hiç dini eğitim almadı.

8- Annenizin dini eğitimi nedir?

a( ) Kur'an Kursu
b( ) İmam-Hatip Lisesi
c( ) İlahiyat Fakültesi
d( ) Başka(yazınız)
e( ) Hiç dini eğitim almadı.

9- Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadardır?

a( ) 500-1.400
b( ) 1.400-2.500
c( ) 2.500-5.000
d( ) 5.000- ve daha fazlası

10- Eğitim süresince nerede kalıyorsunuz?

a( ) Yurtta Kalıyorum.
b( ) Ailemle Kalıyorum.
c( ) Başka(Yazınız)

B-GRUBU (HAFIZLIKLA İLGİLİ BİLGİLER)
1- Sizi Hafızlık yapmaya sevk eden sebep nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
a( ) Ailemin isteği b( ) Kendi isteğim c( ) Hocamın isteği d( )Yapmayı düşündüğüm mesleğe katkı düşüncesi e( ) Başka (yazınız)
2- Hafızlığa başlayalı kaç ay oldu ?
a( ) 1-6 ay b( ) 7-12 ay c( ) 1 yıl ve daha fazla oldu.
3- Günde kaç sayfa ezber (ham olarak) yapıyorsunuz?
a( ) Henüz ezberlemeye başlamadım. a( ) 1-2 sayfa b( ) 3-4 sayfa c( ) 5-6 sayfa
4- Okul ile beraber hafızlık yapıyor olmaktan memnun musunuz?
a( ) Çok memnunum. b( ) Memnunum. c( ) Memnun değilim. d( ) Hiç memnun değilim.
5- Hafızlığa başlamadan önceki duruma geri dönseniz hafızlığa başlamak ister miydiniz?
a( ) Evet isterdim. b( ) Hayır istemezdim. c( ) Bilemiyorum. d( ) İstesem de istemesem de gönderirlerdi.
6- Bu okuldan mezun olmakla ve hafızlık yapmakla aşağıdakilerden hangisini gerçekleştirmiş olacaksınız? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
a( ) Ailemin isteğini yerine getirmiş olacağım. b( ) Topluma faydalı olup saygınlık kazanacağım. c( ) Dini bir emri yerine getirmiş olacağım. d( ) Hafız diye anılacağım. e( ) Bilmiyorum. f( ) Başka (yazınız)
7- Şu anda hafızlık yapıyor olmanız sebebi ile insanlar size nasıl davranıyorlar?
a( ) Takdir ve tebrik ediliyorum. b( ) Pek fark edilmiyorum. c( ) Küçük görülüyorum. d( ) Başka (Yazınız)

8- Hafızlığı bitirdikten sonra hangi okullarda eğitim yapmak istiyorsunuz?
a( ) Normal Liseye devam etmek istiyorum. b( )İmam-Hatip Lisesine devam etmek istiyorum. c( ) Başka (yazınız)
9- Okul ile birlikte hafızlığı bitirdikten sonra hangi mesleği yapmak istiyorsunuz?
a( ) Din Görevlisi (imam, müezzin, vaiz, müftü) olmak istiyorum. b( ) Kur'an Kursunda hoca olmak istiyorum. c( ) Başka mesleklerde çalışmak istiyorum. d( ) Diğer (yazınız)
10- Hafızlık yaparken başka nelerle meşgul olursunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
a( ) Kitap okurum. b( ) Arapça öğrenirim. c( ) Okul derslerine çalışırım. d( ) Oyun oynarım. e( ) Başka(yazınız)
11- Öğretmenlerin size davranışı nasıldır?
a( ) Çok içten b( ) Samimi c( ) Resmi-mesafeli e( ) Kırıcı
12- Öğretmenlerin eğitim tutumu nasıldır?
a( ) Sert (Kuralcı) b( ) Ne sert ne de yumuşak (Esnek) c( ) Yumuşak (Anlayışlı)
13- Ezber yaparken birden canının sıkılıp hafızlığı bırakmak istediğin oluyor mu?
a( ) Sıkça oluyor. b( ) Ara sıra oluyor. c( ) Çok az oluyor. d( ) Hiç olmuyor.
14- "Hafızlığa başlayan bir öğrenci Kur'an-ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığını tamamlaması gerekir" fikrine katılıyor musunuz?
a( ) Tamamen katılıyorum. b( ) Katılıyorum. c( ) Katılmıyorum. d( ) Hiç Katılmıyorum. e( ) Fikrim yok.

3) Yüz yüze görüşme tutanağı

GÖRÜŞME TUTANAĞI

Tarih:	Yer/Okul Adı:	Görüşmeyi Yapan:
Yaşı:	Memleketi:	Hafızlık Aşaması:

Sevgili Öğrenciler;
Bu görüşme, "Örgün Eğitimle Beraber Hafızlık Projesi" kapsamında yapılmakta olup, elde edilen veriler isim verilmeden genel olarak değerlendirilecektir. Sorulara içtenlikle cevap vermeniz, bu araştırma için oldukça önemlidir. Görüşme gönüllülük esasına dayanmaktadır, katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Muhammet ARSLANTAŞ
Gaziosmanpaşa Üni. Yüksek Lisans Öğr
.

1) Hafızlığa başlama hikayenizi anlatabilir misiniz? -Hangi etkenler bu kararı vermenizde etkili olmuştur? Başlamadan önce ve şimdi hafızlık hakkındaki düşünceleriniz değişti mi? Daha önce ne düşünüyordunuz şimdi ne düşünüyorsunuz?
2) Bu okula gelmenizdeki hedef nedir? -Hedefleriniz doğrultusunda ilerleyebiliyor musunuz?
3) Okulda bir gününüzü anlatabilir misiniz? -Günün dersini nasıl hazırlıyorsunuz? Dersi veremediğinizde nasıl telafi ediyorsunuz?
4) Hocalarınız ile olan iletişim hakkında bilgi verebilir misiniz? -Dersi vermediğiniz zaman ceza alıyor musunuz? Dersi verdiğiniz zaman ödül alıyor musunuz?
5) Hafızlığı hiç bırakmayı düşündünüz mü? -Başladıktan sonra hiç zorlandığınız ve bu durumda bırakmayı düşündünüz mü?
6) Bu projeyi başarılı bir şekilde tamamladıktan sonra hayatınızı nasıl sürdürmeyi düşünüyorsunuz? -İleriki hayatınızda hangi görevlerde bulunmak istersiniz?

7) Bu okula gelirken ailenizin isteği mi daha fazla etkili oldu yoksa sizin kendi düşünceniz miydi? -Bu okula gelmekle hangi düşüncenizi gerçekleştirmiş oldunuz?
8) Hafızlığınız için daha çok hangi yöntemini kullanıyorsunuz? -Ezberlerken ve ders verirken yöntemlerden en çok tercih edileni hangisidir?
9) Okulunuzu dondurmayı düşünüyor musunuz? -Dondurduysanız olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
10) Eklemek istediğiniz dilek, öneri ve temenni var mı?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	:Muhammet ARSLANTAŞ
Doğum Yılı ve Yeri	:Sivas/1993
Eğitim Durumu	:Lisans
İş Deneyimi	:(Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni)
	: 2014-2017 Hekimhan Anadolu İmam Hatip Lisesi
	: 2017- Yıldız İmam Hatip Ortaokulu
İletişim	:0506 058 27 20
E-Posta Adresi	:muhammetarslantas@gmail.com